

Važnost zemljepisnega pouka.*

Dragotin Pribil.

Ze nekaj let se nam učiteljem dozdeva, kakor da leži nad najdražjim našim imetkom, nad novodobno šolo, teman, preteč oblak. Vsak hip utegne ta oblak izsuti zlovestno svojo vsebino in uničiti poslopje, na katerem so gradili naši predniki z neshvatljivim trudom stoletja in stoletja. Reakcija v šolstvu utegne s krutim vandalizmom omajati temeljne stebre avstrijski šoli, razrušiti preti monumentalne zidine in pustiti samo nepopravljiv torso onega kipa, na katerem so pokazali vso svojo umetnost pedagogiški velikani minulega stoletja.

Nekateri mogočni sloji naše socialne družbe so z novo šolo popolnoma nezadovoljni. To nezadovoljnost izražajo vselej in o vsaki priliki z isto monotono smelo, četudi neosnovano trditvijo: „Stara šola je bila mnogo boljša od nove. Nova je za človeštvo pogubna!“ — To je res uničujoča sodba, ki ima samo en nedostatek: izrekuje se brez razlogov.

V čem pa se je razlikovala stara šola od nove, v čem pa so bistvovalne nje prednosti? Naša človekoljubna veda, pedagogika, je v poslednjih tridesetih letih napredovala v vsakem oziru. Poučuje se sedaj popolnoma drugače, učiteljstvo ni več zadruga rokodelcev; nikdo ne more biti toli nespameten, da bi ovrgel trditev: stara pedagogika ni niti senca nove. Kaj torej bode sovragom nove šole v oči? — Ako ne morejo ovreči načina pouka, morda jim pa ne ugaja snov pouka? — Vsekako, tu je Abilova peta, tu je naš Filipi.

Učna snov, ali da se izrazim natančneje, nekateri učni predmeti so tista razlika med staro in novo šolo. In vsa besna vojska ni toli naperjena proti novi šoli, kakor proti nekaterim predmetom nove šole. Ti predmeti pa so realije. — Zakaj pa tako hrumite, zakaj se realij tako bojite? Po katerem povodu? Mi učitelji si ta vprašanja odgovarjamo po svoje. Vi pa nam odkritega odgovora ne privoščite. — Le vprašaj, dragi tovariš, najodkritosrčnejšega nasprotnika nove šole, zakaj se mu realije ne dopadajo! Vselej bodeš

* Ta sestavek naj častiti gg. tovariši smatrajo le kot uvod v vrsto drugih sestavkov o zemljepisnem pouku, ki bi naj tvorili v svoji celoti nekako metodiko tega pouka, čim pa je smatrati vsak sestavek zopet kot neko določeno celoto.

prejel licemerni odgovor: „Realije našemu kmetu ne pomorejo. Vaš učenec se uči nepotrebne stvari, računati, pisati pa morda ne zna!“ Tako: Roma locuta . . . skrb za kmeta torej! — Mi pa vemo, da imajo ti gospodje drug razlog za lubom. Morda ti izvabi ta prebrisanost tvojih p. t. nasprotnikov samo dobrohoten nasmeh na usta. Ta nasmeh ti pa morda zopet izgine, ko zapaziš učinke teh besed na druge ptiče, ki se ujamejo kaj radi na gospodove limanice. Naš priprosti narod je vselej pripravljen, verjeti tvojim nasprotnikom vsako besedo. In za tvojim nasprotnikom ti vrešči vsa truma na ušesa: „Uči pisati in risati, zato te plačujemo, pa pusti vse druge neumnosti!“

Toda kam sem zabredel? Dokazujem tu samo, da se bojuje temni svet zoper realije, ne da bi pokazal potrebo zemljepisnega pouka, kakor sem bil začetkoma namenjen.

K stvari torej! — Kakor odrekajo sovražniki novodobne šole vsem realijam pravico v šoli, tako sekajo tudi po zemljepisnem pouku posebič.

Tudi za zemljepisni pouk imajo nasprotniki nove šole pripravljeno tako kruto sodbo, da dejstvuje nje sila na prvi hip uprav uničevalno. — Kaj pa potrebuje naš kmet tista poročila o deveti deželi, če ne vemo, kako moramo delati, da se bomo do sitega najeli? Kaj pa mu je treba vedeti, da se suče svet, ko ne ve, kako naj suka motiko in lopato? Kaj pa mu je treba vedeti za pridelke tuje zemlje, ko se ne uči niti lastnih pomnoževati? — Le beri tiste knjige, tiste časnike, katere pošilja ta sloj naše družbe, o katerem ravno govorim, kot dušno hrano med naše kmete, pa bodeš o resnici moje Abrahamijade uverjen.

Poblevni zemljepisni pouk pa se mi vidi takšne stroge sodbe najmanj vreden. Le vzemite, reakcionarji, naši šoli zemljepisje in vzeli ste ji toliko, kolikor ji ne morete nikdar več povrniti, svojim pravim nameram pa niste koristili niti za las. Brez zemljepisnega pouka si danes šole niti misliti ne moremo, vsaj take šole ni, ki bi zadoščevala potrebam časa. In čas je vendarle naš vsemočni vladar.

Zemljepisni pouk moramo prištevati najvažnejšim predmetom v naši šoli. Naj mi ne zamerijo moji somišljeniki, ki to važnost že poznajo, ako jo skušam v naslednjih vrstah pokazati tudi onim, ki te važnosti ali še ne uvidevajo, ali pa — uvidevati nočejo. Prvim, da se zemljepisnega pouka še boljše oklenejo, drugim pa, da jim pokažemo neosnovanost njih klevet in svojo resno voljo, zaščititi tudi nadalje svoje dobre nazore proti vsem napadom.

Izmed množice ved jih je za učni predmet ljudske šole primeroma le malo pripravnih. Le tista veda sme v šolo, ki zadoščuje posebnim zahtevam, izmed katerih je glavna ta: vsak učni predmet mora učenca naobraziti a to zopet materijalno in formalno, Materijalno — podati mora učenčevi duši dovolj novih **potrebni**h predstav, formalno — jačiti mora njene moči, preobraževati trojno stran dušne funkcije — mišljenje,

čutenje in hotenje, ali intelekt, čut in značaj. Težko je določiti, katera naobrazba ima več veljave. Pedagogi v tem niso edini. Večina ceni formalno naobrazbo bolje, nego materijalno. Lajik ceni navadno samo materijalno naobrazbo, kajti formalna mnogim niti shvatljiva ni.

Ako hočemo zemljepisju zagotoviti mesto med učnimi predmeti, moramo pokazati, da učenčevo dušo tudi v resnici naobrazuje, in sicer materijalno in formalno. Ker se materijalna naobrazba laže zasleduje in ker jo nepedagoški sloji, ki tolikrat poklicani in nepoklicani izrekajo svojo sodbo o šoli, boljše uvažujejo, hočemo sedaj najpreje materijalno naobrazbo oertati.

Dober zemljepisni pouk privede učenčevi duši neizmerno mnogo novih predstav, popolnjuje stare predstave in veže po vsebini različne predstave v organično celoto. — Že zemljepisni del nazornega pouka začenja delovati v ravnokar navedenem smislu. Domovinski pouk, torej zemljepisni pouk v najenostavnejši podobi, nadaljuje pričeto delo. Razjasnjuje učeneu domovino v vedno širjih krogih, prinaša najnujnejše zemljepisne pojme in uvede učenca v razumevanje zemljevida. Sedaj šele spozna učeneu domovino, kajti preje mu je bila odprta knjiga, tiskana z nerazumljivimi črkami.

In iz domovine vodimo učenca v svet. Učimo ga spoznavati tuje krajine, gore, reke, narode, šege, načine življenja, pridelke. Kažemo njegovim strmečim očem tuje države, vlade, tuja mesta. Vodimo ga v druge zemeljske pasove, kažemo mu druge zemljepisne celote in pojme. Vse čudeže, ki jih odpira zemlja potovalcem, vse tiste čudeže mu privedemo pred dušno oko. Še več: učeneu se neč spoznavati vpliv ene zemljepisne ednote na druge ednote, spoznava, od česa je odvisna podoba gorovja, od česa moč in tok reke, kakovost podnebja, lega in velikost mest, posebnost raznih človeških plemen. — In potem, ko smo seznanili učenca z rodno materjo zemljo, odkrivamo mu tajnosti nam vidnega in nevidnega sveta. Vodimo ga v duhu tja, kjer se „neznani veliki sveti sučje“ v večno enakih krogih, kjer se razodeva vsa modrost in velikost stvarstva.

In kaj bi še več materijalne naobrazbe našteval? Kdor je pripravljen umekniti svoje prepričanje dostatnim dokazom, temu bodo moji podatki zadostevali. Kdor pa prične čitati s trdnim sklepom, ostati na vsak način pri svojem prvotnem, četudi krivem mnenju, za tistega nisem peresa nikdar zastavil.

Toda predno vsiljujemo svoje mnenje drugim na tako rezoluten način, smo prisiljeni zakriti še nekoliko slabo zaščiteno stran naše zgradbe. Zgoraj sem navedel, da morajo nove predstave, katere nujamo učenčevi duši, odgovarjati neki potrebnosti. Čemu bi brez potrebe otežili učenčev spomin? — Velja li to tudi za predstave, katere podaja zemljepisni pouk? Je-li vsaka izmed teh predstav tudi potrebna? „Za življenje se učimo, ne za šolo“. In kaj pomagajo zemljepisne predstave učeneu v šoli, kaj v življenju? Vemo sicer, da pomore lepa pisava marsikomu do kruha. Ne vemo pa še, kakšno

orožje so zemljepisne predstave v onem boju, ki se bije na svetu, kar svet stoji, v katerem se nahajamo vsi zemljani od prvega našega diha do poslednjega — v boju za obstanek.

Res je, da ima zemljepisni pouk za učence v šolski dobi navidezno le malo praktične koristi. Sploh se v šoli pokaže korist kateregasilbodi predmeta le v tem, da pomore učencu razumevati druge predmete. V tem oziru tudi zemljepisni pouk ne zaostaja za drugimi. Učenec ureja po zemljepisnem pouku svoje predstave, nadomestuje krive s pravimi, temne z jasnimi in pomnožuje sploh število predstav. Brez nekega določenega števila zemljepisnih predstav pa si ne moremo misliti pouka v mnogih drugih učnih predmetih. Zgodovina brez zemljepisja je popolnoma nemogoča, kajti časovni pojavi so v tako ozki zvezi s krajevnimi pojmi, da jih ne moremo ločiti. Vsak dogodek ima tudi svoje poprišče. Dogodek je brez znanja krajevnih razmer nerazumljiv. — Računstvo, prirodoslovje in prirodoznanje in še drugi predmeti so z zemljepijem ozko zvezani ter deloma brez tega predmeta nemogoči. Kaj pomaga, ako govoriš o stalnih vetrovih, če učenec ne pozna onih zemeljskih krajin in pasov, kjer morejo nastati monzuni? Kaj pomaga, če govoriš učencu, ki ne pozna Indije, o krvoločnem tigru? In kje hočeš porabiti tista velika števila, ako ne v brezkončnem vesemiru? — Ako te razloge rezumiramo, bomo pač morali priznati zemljepijsnemu pouku praktično vrednost v šoli.

Prva praktična vrednost zemljepisnega pouka pa se pokaže v najpopolnejši luči pozneje, ko pride nekdanji učence kot mož v priložnost uporabljati to v življenju, kar se je nekdanj učil v šoli.

Ako je res, da pripravlja šola pot do vsakega stanu, ako je res, da vzgaja ravno tako poznejega filozofamistika, kakor kmeta in praktiškega rokodelca, potem mora tudi zemljepisni pouk pripravljati učence na vse mogoče stanove. Je li pa tudi potrebujejo vsi stanovi zemljepisnih vednosti?

To vprašanje je kočljivo. Dočim je ta potreba pri nekaterih stanovih razvidna v vsej svoji sili, bi utegnili inherenco te potrebe drugim stanovom odrekati. Toda naši nasprotniki hočejo le to, kar kmetu pomaga. Oni so kmetski prijatelji. Kaj torej potrebuje kmet zemljepisja? — Naš čas mu nalaga to potrebo, naš čas, v katerem ima vsak stan svojo konkurenco in v katerem je razvoj stanu omogočen le v tistih predelih naše zemlje, kjer se nujajo stanu potrebni dejatelji. Ni li za kmeta tudi važno, da ve, kako se je obnesla žetev v tem ali onem delu sveta, da ve, kam ima pošiljati svoje pridelke in od kod mu preti nevarno tekmovanje? Ni li zanj prevažno, da ve, odkod ima naročiti nova semena, ni mu pri naročevanju znanje ondotnih krajevnih in podnebnih razmer neobhodno potrebno? Ako ne, potem bi morda hotel na svojem vrtu saditi palme in posejati svoja polja z rižem. Ne, zemljepisni pouk je za kmeta potreben, in ako za našega kmeta ta potreba še ni občutljiva, bode vendarle od dne do dne sitneje nastopala. — Čim višji je

stan, tem bolje mora se naslanjati na vede, tem neobhodnejši mu je tudi zemljepisni pouk.

In kakor zahteva življenje od kmeta znanje zemljepisja, tako nalaga tudi drugim stanovom neobhodno dolžnost, imeti na razpolago neko določeno število zemljepisnih predstav. Obrtnik mora vedeti, kje dobiva potrebnih sirovih pridelkov v najboljši in najcenejši obliki, mora poznati dostatno število semišč, da izvoli v prodajo svojih izdelkov najpripravnejše mesto. Isto velja v večji meri tudi o tovarnarju. Še bolj potrebuje zemljepisje v izvajanje svojega poklica trgovec. Trgovina je takorekoč zgrajena na zemljepisju. Zemljepisje ima svoj razvoj zahvaljevati trgovini in trgovina se razvija v isti meri kakor zemljepisje. Vzajemnost zemljepisja in trgovine se ne da nikdar porušiti, ker segajo nje korenine v pamtimek. — Vojskovodja ve, koliko je odvisno zanj in za njegovo očetnjava od neznatnih potokov, holmcev itd. Strategika je danes nekako edini pravi živelj vojevanja. — Toda dovolj dokazov. Gotovo je iz podanih razvidno, da potrebuje skoro vsak stan zemljepisja in da se ujema namen šole z dejstvom zemljepisnega pouka v praktičnem oziru.

Kdor nima zemljepisnega znanja, tisti ne more uporabljati v svoje popolnjevanje eminentnega kulturnega sredstva naše nove dobe: časopisja. Časopisje je navezano na zemljepisje iz razlogov, katere sem navedel, ko sem očrtal potrebo zemljepisja za zgodovinski pouk. — Ker ima danes skoro vsak stan svoj posebni list, se razvijajo stanovi po posredovanju časopisja. Razvoj stanov je pa odvisen od kakovosti svojih reprezentantov. Iz tega pa sledi, da se stanovi ne morejo popolnjevati, ako posamezni zastopniki vsakega stanu ne morejo vsled neznanja zemljepisja uporabljati v svoje popolnjevanje časopisja.

Še nekaj praktiške vrednosti zemljepisnega pouka mi je omeniti. Ako prelistujete slovenske liste preteklega tedna, bodele našli poročila in statistične podatke o izseljevanju našega ljudstva v Ameriko. Ali ste tudi premislili, kaj ta ogromna števila za državo, za dežele, za naš narod pomenijo? Morda ste našli pri kakšnem poročilu tudi dostojno reminiscenco. Ali tudi veste — ne, ne bodem vprašal, ker sem gotovo prepričan, da vam je znana pomilovanja vredna osoda teh izseljencev. Dober del izmed njih hiti v radosno pogubo. Da se v šoli na dovolj znaten način orišejo razmere novega sveta, razmere onih krajin, ki po lažnjivem čaru svoje fame izvablajo v svojih razmerah še dosti srečne rodbine v gotovo propast; da se po zemljepisnem pouku vzbuja dovolj velika ljubezen do domovine; da se potrudijo zmogljive osebe v onih krajinah, kjer se duh izseljevanja širi kakor nenasitna kuga, očrtati prednosti naše domovine in naših razmer pred razmerami tujih tal: o, tedaj bi naša država, naša ožja domovina ne izgubila toliko delavnih moči; tedaj bi ne slabele naše narodne vrste in bi se ne majal jez, ki zabranjuje tujcu, početi svoje razjedajoče delo v osrčju narodnega telesa; tedaj

bi ne drvele trume nesrečnega ljudstva v negotovo bodočnost, tedaj bi iste ne verovale v slepo srečo in hitele v propast, ampak iskale na rodnih tleh gotovo izboljšanje svojega stanja v neumornem delu, sebi v blagor, domovini in narodu pa v ojačevanje in brambo.

Srece mi ne pripušča prezreti nekega dejstva, ki na svoj način toliko ne pojasnjuje praktične vrednosti zemljepisja, pač pa more odkriti v stvarni razpravi neko idiliško stran. Menim namreč pomen znanja zemljepisja v rodbini. — Vsi člani naših rodbin ne morejo ostati doma. Marsikateri sin mora na povelje svojega carja v tujo daljno mesto. Revščina prisili marsikaterega očeta, da odda svoj dragi zaklad, nedolžno hčerko, tujim ljudem v službo. — Ni li tolažilno za staro majko, za skrbnega očeta, ako poznata kraj, v katerem jima žije in bije drago srce? — Ni li za oba zopet nekaka muka, ako zveni ime tistega kraja popolnoma tuje? — Neznano ime poveča daljavo, daljava poveča negotovost in ta pa je kriva, da srčne rane pri slovesu bolj krvave in da iste le polagoma, le počasi zopet zacelijo.

Znanje zemljepisja ne raztrga samo v ravnokar navedenem slučaju ozkost nazorov, ampak tudi povsod tam, kjer se gre za presojevanje razmer domačije ali domovine. Zemljepisje odkriva očem daljavo, kratkovidnost preneha, človek si postane vedno bolj svest, da je vsega sveta gospodar in da je smešno, ako se čuti le „špisbürgerja“ svojega „sveta“ — mesteca v provinciji. In ta, rekel bi „svetovni pogled“ podira samooblastvo malomestnih velmož in koplje jamo isti nadutosti, katera povzročuje, da udarja tak malomestni štreelj po prsih in krika: „Jaz, jaz in zopet jaz, vse drugo je pod mano!“ — Svetovni pogled pa v drugem slučaju zopet zabranjuje, da se klanjamo svojim domačim svetnikom, da zametujemo lastno vrednost in se spreminjamo pred praznim klasom v dve gubé. — — —

Ne dvomim, da bi mogel vrednost materialne naobrazbe zemljepisnega pouka še natančneje in pregledneje očrtati. Toda podano zadostuje, mora zadostovati. Vsakdo mora iz teh črtic posneti, da je zemljepisni pouk po svoji materialni naobrazbi prepotrben. Važnost zemljepisnega pouka pa bomo morda še bolj cenili, ako pogledamo, kako naobrazuje ta pouk učenčevo dušo v formalnem oziru.

Natančno naziranje je temelj zemljepisnemu pouku. Kdor hoče pridobiti znanje katersibodi krajine, mora jo natanko in vsestransko nazirati, nič ne sme njegovi pozornosti uiti. To natanko naziranje krepi zopet zmožnost duše. Otrok ne vidi, četudi gleda. Čim večkrat je otrok imel priložnost, opazovati izobrazbo gorovij, tem lažje mu bode to delo, tem lepši bodo tudi uspehi. S tem pa pridobi duša zmožnost naziranja tudi za druge nezemljepisne predmete, otrok sploh laže privzema v dušo nove predstave in pri privzemanju laže loči predstave drugo od druge. Posledica temu pa je zopet, da se „zaloga“ predstav vedno povečuje.

Malokateri predmet je otroku tako simpatičen, kakor zemljepisni pouk, ki je poleg zgodovine morda najzanimivejši. Ta zanimivost zemljepisnega pouka čini iz sličnosti zemljepisnih novih predstav starim predstavam, katere ima učence že izdavná v duši. Vsled tega tudi lahko privzemanje predstav, učenčeva apersepcija ne najde nepremagljivih ovir. Iz zanimivosti pouka vzniká veselje do uka, ukaželnost, ki v šoli še nikdar ni presedala. — Ako je pouk zanimiv, ne bode treba učenca siliti do pozornosti. Ker se učence zanima za predmet, se sili sam do prostovoljne pozornosti. Duša učenčeva pa pridobi s tem zopet zmožnost do splošne pozornosti. Otrok bode začel tudi manje zanimive predmete z isto pozornostjo poslušavati. In koliko je s tem za šolo, za vzdrževanje discipline, šolskega redu pridobljeno! Kako raste vidno učiteljeva avtoriteta!

To, kar se s pozornostjo privzema, to ostane naši duši kot neizbrisljiva last. Ni vse eno, se li nečis tako snov, ki ti prija, katero lahko apersepuješ, ali tako, katero mrziš, katere ne umeš. Čim več pa duša pomni, tembolj se razvija spomin. Zemljepisna imena so nam dostikrat popolnoma tuja. To je neprijetno. A kako pa, da pomnimo ta imena razmeroma vendarle dolgo? — Ne vem si tega drugače tolmačiti kakor z gori naznačeno zanimivostjo zemljepisnega pouka. — Zemljepisje jači tudi spomin, kakor malokateri predmet. In ta lastnost zemljepisnega pouka je mnogo, mnogo vredna.

Omenil sem, da so nove predstave, katere se nujajo učencu v zemljepismem pouku, njegovim (učenčevim) starim predstavam nekako slične. Slične, da, toda ne starim predstavam enake. Stare predstave je treba prekrojovati, dopolnjevati, širiti, zmanjšati, kombinirati. Vse to pa je delo — domišljije, fantazije, ki se vsled tega vedno rabi pri zemljepismem pouku, vsled tega tudi razvija, jači, pomnožuje. Ker pa razpodí zemljepisni pouk tudi nekatere fantazmagorije, ker prebujno domišljijo brzda, vidimo na drugi strani zopet urejevalno njegovo moč nad to dušno silo.

Zemljepisni pouk pa ne vstvarja samo novih pojmov v učenčevi duši, ampak razvija še druge dušne zmožnosti. S tem, da sili učenca izvajati iz nekaterih podanih mu zemljepisnih vzrokov tudi primerne posledice, ali pa spoznavati inherenco ali neinherenco lastnosti ali dejanja določenemu pojmu, uri zemljepisni pouk učenca v težkih dušnih opravilih, uči ga soditi in izvajati zaključke. — V stvarjanju novih pojmov, v sojenju in v izvajanju zaključkov spoznavamo kakovost intelekta. Neposredno se nam torej nuja ves vpliv zemljepisnega pouka na razvoj intelekta.

Da pripisujemo plodu vzgoje pravo vrednost, se moramo prepričati, je li blaži v njem vstvarjajočo in dejstvujočo moč uma tudi prava blagost čvstev, dobrota srca. — Kako pa dejstvuje zemljepisni pouk na razvoj učenčevih čvstev?

Zemljepisje kaže otroku različne kraje in ljudi, pa tudi njih srečo in bolečine. Zemljepisje se peča z bogatimi in revnimi krajinami, kaže bogato

Vipavsko dolino poleg siromašnega Krasa; zemljepisje riše tlačitelje in tlačane. Ono vidi bogatega Angleža po vseh zabavalščih vesoljnega vsemira in najde ubogo indsko „parijo“ za pljugom v rižnem polju, v okuženem in okužajočem zraku. Ono najde rudarja v znoju in črnem prahu pod zemljo in spremlja našega delavca pomladnega jutra na plodno polje. — — In ako je res, da delujejo vse nove predstave v dobrem ali slabem etičkem smislu, potem mora vzbujati način življenja siromaških severnih narodov v učencih globoko pomilovanje. — V pomilovanju pa vznikla prava ljubezen do bližnjega in korenini človečanstvo. — Ni mogoče, da bi velike katastrofe, katere poroča zemljepisje, ne odpirale srca sočutja na stežaj!

Prava zadovoljnost nas pohaja šele tedaj, kadar smo spoznali, da sami nismo največji siromaki. Fremdes Unglück gereicht dem eigenen zum Troste. V zadovoljnosti pa leži mnogo sreče, nekateri celo trdijo da je pojem sreče s pojmom zadovoljnosti identičen. Zemljepisni pouk pa ravno po gori navedenem dejstvom vpliva na zadovoljnost ali nezadovoljnost.

Zemljepisje uči samo resnice. Zemljepisje nima dvojnih oči. Veda ne sme in ne more lagati. In če nemški geografi govorijo o Rusiji na svoj način, moramo to nazirati kot ozkosrčnost nemške duše. Pravi zemljepisni pouk ne trpi laži in razganja predsodke. Učenec postane po njem pravico-ljuben in nepristranski v svojih sodbah.

Zemljepisni pouk razkazuje učencu ves kras, ki ga ima svet. Učenec spoznava lepoto domovine. Iz domovine sledi učitelju v tuje kraje. Sledi mu v gore in opazuje tiste gigantiške podobe, tiste ovekovečene kipe, spomine na nekdanje zemeljske preobrate. Gleda snežnike, občuduje tiste doline, po katerih šumlja bister potoček svojo umirjevalno pesem, kjer je še pred nekaj meseci grmeči plaz strašil v onemoglosti utripajoče srce. Potem ga vodi tja, kjer se združuje veletok z materjo vodovja, kjer kaže dolga motna proga v srebrnočistem okeanu, kako gine moč zemeljske sile. Učenec poslušna na istem mestu rahlo pleskanje valov ob obrežje in čuje bobnenje vzburanih morskih sil ob vekovito skalo, vidi ladijo, ki šviga kakor lahki ptič v zraku po modri gladini in se zdaj bori kakor lev v obupnem boju z razjarjenimi sovražnimi elementi. Učenec občuduje zdaj gluho puščavo s svojo premagljivo veličastno tišino, zdaj zre v okolico velikega mravljišča, zdaj gleda velikanske pragozde, ko vzbujajo rdeči žarek vzhajajočega solca speče prebivalstvo v njem. — Ali ne bode učenec gledal in poslušal veličastnega Niagara, kralja vseh slapov, s svetim božjim strahom? Ali se mu ne bode razvilo v blaženi okolici neapoljski čuvstvo krasote? . . . .

Zemljepisni pouk razvija čut za krasoto v največji meri. V vesoljnem svetu šele spozna moč stvarnika, šele svetle zvezdice na svoji večni in nepremekljivi poti mu razodevajo modrost Onega, ki je hotel vstvariti in mogel vstvariti in vstvaril najpopolnejši svet. Govorite znanstveno o Bogu, razkazuje dogmatično modrost in vsegamogočnost Stvarnikovo v nerazumljivih dolgih,

morilnih govorih: jaz pa bodem vlivaj svojim učencem živo vero v Vse-mogočnega z razkritjem njegovih del. Moj učenec bo molil Boga v sneženi puščavi Sibirije in ga bo molil v raju zemlje, v cejlonskih livadah! —

Kdor pozna mnogo tujega, ceni in mora ceniti tudi domače. Prava ljubezen do domovine se razvije v našem srcu šele tedaj, ko spoznamo to ped zemlje do dobrega. Učenec, ki ve, in katerega je privedl zemljepisni pouk do spoznanja, da ima tudi njegova domovina prednosti, kakršnih nimajo drugi predeli zemlje, tisti bode kot mož vsak hip pripravljen, svojo srčno kri darovati za ljubljeno domačijo. Prava domovinska ljubezen pa vzbudi tudi narodno prepričanje in narodno zavest. Le glupec hlapčuje tujeu, ali pa brez-značajnež. Prava domovinska ljubezen, katera vzbudi zemljepisni pouk, veže tudi človeka na svoje sobrate, sine istega naroda. „Raum für alle hat die Erde“, s to parolo pa zabranjuje zemljepisni pouk tudi vsako nestrpnost proti drugim narodom. — —

In hotenje, in značaj? V kakšnem razmerju pa se nahaja zemljepisni pouk s to stranjo dušne funkcije?

Ako opazuje učence, kako se trudi Kitajec, da si pribori od zemlje potrebna živila; ako zasleduje Nizozemca, kako se vojskuje zoper sovražne morske sile; ako spremlja izseljence pri kulturnem delu v popolnoma pustih krajih; ako opazuje učenjake pri odkritju temnih svetovnih predelov, kako prenašajo s čudovitim samozatajevanjem vse težave svojega občudovanja-vrednega posla: tedaj ne moremo niti za hip dvomiti, da se utrdi v učencu volja, da hrepeni za vodilnimi vzori, da postane delaven in krepek v prenašanju hipnih in trpežnih neudobnosti. Navadil se bode biti s tem zadovoljen, kar ima, poleg tega pa dobi prepričanje, da neumorni napor vseh sil utegne poboljšati njegovo stanje. Le tedaj, kadar imamo vse, kar poželi srce, tedaj nam grozi Kapua duhov. Le tedaj, kadar ne poznamo nič boljšega, kar bi utegnulo še navdihniti onemoglo dušo do novega poveljstva nad močmi, do energije, le tedaj izgubimo voljo, značaj in moč. V tem leži tudi zgodovinski princip, po katerem nastopajo narodi, po katerem pridejo do vlade in potem izginejo s torišča, kakor izgine meteor v hipu svoje največje jasnosti.

Navedel sem sedaj dokaze, da naobrazuje zemljepisni pouk učence materialno in formalno. Pokazal sem po svoji moči potrebnost materialne naobrazbe in dobrodejni učinek formalne naobrazbe. Spoznati nam je sedaj le še važnost zemljepisnega pouka za splošni pouk v šoli in važnost zemljepisnega pouka za najvažnejši pouk, za pouk v materinščini. Prosim torej še malo potrpljenja vse tiste, katerim se dozdeva moja razprava predolga ali pregostobesna.

Že na več mestih sem se doteknil vplivanja zemljepisnega pouka na druge predmete. Zemljepisni pouk je namreč z istimi v nekaki zvezi. — Ako pregledamo teorije nekaterih novodobnih pedagogov, najdemo, da je mnogo

izmed njih skušalo vse nečne predmete spraviti med seboj v nekako organično zvezo. Imenovali so to „koncentracijo ali združitev pouka“. A našli so ti pedagogi v svojem prizadevanju nepremagljive ovire. Zakaj? — Ker je silno težko zvezati vse predmete med seboj, ker se nam dozdeva zveza mnogih predmetov sploh nemogoča, absurdna. Nikdo pa ne more oporekati tem možem, da bi bila in je koncentracija pouka, kjer se da izvesti, res koristna in vse priporočbe vredna. Sama psihologija nam priporoča koncentracijo pouka.

Zemljepisni pouk nuja obilo prilik, združevati ta pouk z drugimi pouki. Ako je res, da je zgodovina, kakor pravi Herder, „nichts als eine in Bewegung gesetzte Geographie der Zeiten und Völker“, potem je s to besedo slavnega pesnika in učenjaka vzajemnost obeh poukov dovolj izražena. Astronomija je skoro samo del zemljepisnega pouka, matematika se rabi pri zemljepisnem pouku o vsaki priliki, fizika istotako. — Risanje se potrebuje v vsaki zemljepisni uri. Tako torej najdemo zemljepisni pouk v ozki zvezi z vsem poukom. Nekatere vede so celo nastale po zemljepisu. A tukaj prekoračim mejo, ki je dana moji razpravi.

Največ koristi izmed vseh predmetov pa ima od zemljepisnega pouka pouk materinščine. „Ves pouk naj bo pouk v materinščini!“! Ta izrek se sliši pogostoma in ne brez povoda. Kakšno korist pa prinaša zemljepisni pouk materinščini?

Na to vprašanje je lahko odgovoriti. Prvič leži korist gotovo v tem, da nuja zemljepisni pouk dovolj vaje za govor. In v govoru se vadimo tudi v materinščini. Ponavljanja podatkov, predavanja, orisi, v katerih se mora učitelj jezik véasih povzdigniti do poetiške višine, vse to je pač dovolj pripravno, razvozlati učenca še neokretni jezik in ga učiti govoriti tudi več stavkov skupaj — zvezo stavkov v govoru. Koliko se mora truditi učitelj, da nadomesti z živo besedo neposredno naziranje. Iz teh dolgih govorov pa si zapomni učenec marsikaj. — Nadalje prinaša zemljepisni pouk nove besede, nova poznamenovanja, ki obogatijo učenčev jezikovni zaklad. Geografija ima, kakor vsaka veda, nekako poseben jezik. Tudi tega si mora učenec prilastiti, ako hoče kedaj trditi, da je užival občno naobrazbo.

Pri koncu sem. Ako rezumiramo vse, kar sem povedal, ako poiščemo „kratki smisel dolgega govora“ najdemo to-le:

Zemljepisni pouk je važen, ker:

1. Naobrazuje učenca materijalno, podaja mu potrebne predstave,
2. naobrazuje formalno, jači njegove duševne moči, intelekt,
3. blaži učenčeva čuvstva,
4. razvija učenčev značaj,
5. nuja možnost, pouk koncentrirati,
6. podpira pouk v materinščini.

To so razlogi, ki tvorijo važnost zemljepisnega pouka in opravičujejo njegovo uvedbo v šolo. Teh razlogov ne more nikdo ovreči, tudi najhujši nazadnjak ne. In ako reakcionarci ne morejo dokazati nepotrebnosti kakšnega pouka, ga tudi ne smejo preganjati.

Sili mi tu v pero tudi resnica, da so vse realije za šolo prepotrebne, da bode sploh reakcija, ako se vresniči, velik, nepopravljiv greh. In razven tega bode to tudi neopravičljiv greh. Mračnjaki, ki se borijo zoper sedanjo šolo, imajo svoje sebične razloge za to. — Nekaj nas pa tolaži. Čim temnejša je noč, tem svetlejši mora biti dan. Dobi, ko se vsi silijo, postati žreci teme, mora slediti doba, ko bode vse hitelo proti luči, vse, vse. Ko pride potreba, pridejo tudi pripomočki. To je neovrgljiv zakon, ki ti ga propoveduje narava vselej in povsod.

Jaz pa sem tu dokazoval samo važnost zemljepisnega pouka. Morda, da naše ljudstvo še ni dozorelo tako daleč, da bi občutilo potrebo temeljitega zemljepisnega pouka v svojih šolah. Toda danes žive narodi, ki so to potrebo že izdavna občutili. Pride pa čas tudi za Slované in z njimi tudi za Slovence. O, vi prijatelji naroda, ali ste že premislili, da pride čas tudi za naš siromašni narod, da pride čas, kjer bode še zadnji ostanek rimstva propadel v prah in pepel? Ne, ne, vi ne verjamete, sicer bi hodili po drugih potih. Ostanite, kjer ste, pa pustite nas, kjer smo! Če imate vi proste roke in mi zavezane, pa imamo mi število in — trdna svoja prepričanja. Vladohlepnost je pa sam Bog prepovedal.

Tovariši, tudi naš čas bode prišel, prišla bo tudi ura za naš narod. Tudi naš narod bo zahteval sam od sebe višjo omiko in tedaj mu ne bode nikdo mogel več podati kamna mesto kruha.

Toda kam sem zopet zabredel! Nisem li hotel govoriti o zemljepisnem pouku? — Pride čas tudi zanj. A ne zamudimo tistega hipa! Pripravljajmo se na to, na tisto zoro, da ne bodemo ovirali naroda v njegovem razvoju. Vážnost zemljepisnega pouka nam razodeva dolžnost, skrbeti za popolnitev metodike tega pouka in popolnitev lastnega zemljepisnega znanja.

Navajajmo mladino k štedljivosti!

Napisal Vekoslav Kukovec.

Edini vzrok, zakaj marsikdo, ki se v svojem poklicu trudi in peha ter ima lepe dohodke, vendar nikdar ne doseže pravega blagostanja, tiči v tem, da se ni že v svojih mladih letih naučil štediti. Taki ljudje dostikrat po lastni krivdi kot zapravljevalci bedno životarijo, da živé čisto celo

ob miloščini manj premožnih soobčanov, ter nam govore pretresljivo resnico: Janez nikdar tega ne zna, česar se kot Janezek ni učil!

Z znatnimi žrtvami skrbi ljudstvo za začetno izobrazbo svoje mladeži. Mladi naraščaj se uči čitati, pisati, računati in mnogih drugih potrebnih predmetov, vse to pa radi tega, da bi se mu, ko doraste, dobro godilo in da bi si z večjim uspehom služil vsakdanji kruh in pripomočke za prijetnejše življenje. Ali je pa vse to že dovolj? Ali ni ravno tako ali še celo bolj važno, da se pravočasno naučimo kot štedljivi gospodarji tudi ohraniti in koristno uporabiti, kar smo s trudapolnim delom dosegli? In če je temu tako, ali ni naša sveta dolžnost, nežni mladini vcepiti tudi prepotrebne začetne pojme o štedljivosti, torej o ohranjevanju blagostanja, čegar pridobitev naj izobrazba omogočuje? Zelo se moti, kdor misli, da se štedenje pri izobraženem človeku razume že samo po sebi, to je, da je splošno dobro vzgojen človek tudi štedljiv človek. Sledeče vrstice imajo namen, da to na kratko dokažejo.

Brez dobre izobrazbe ni dobrega gospodarstva in brez kulturnega napredka ni možen gospodarski napredek. Vsakdo, komur je torej za gospodarski napredek, mora si biti svest te neutajljive resnice. Neštevilne dokaze za to nam podaja tudi narodoznanstvo in vsakdanje življenje. Divjak nima niti pojma o štedenju. Če Eskimi ulove lososa, v obče če zasačijo še tako velikanski plen, tedaj je gostija neprenehoma noč in dan. Kar ne gre v želodec, sežge se in uniči. Če pa potem dolgo ne dobé nikakšne hrane več, tedaj po cele tedne stradajo uprav grozovito. Tako tava ta narod neprestano med nebrzdano potratnostjo in obupnim stradanjem. Da bi štedil, tega se ne domisli. Isto dokazuje o južnih divjakih sloviti profesor Bücher v Berlinu v svojih zanimivih razpravah o nemških kolonijah. Zamorci, sploh takozvani prirodni narodi, nikjer in nikdar ne poznajo štedenja, pravi Bücher. Mož sproti použije, kar je uplenil, in žena korenine, katere je izgrebala. Ista prikazen nas srečava pri Kitajcih in Indijcih, katere je vendar že narava obdarila z vsemi pogoji uspešnega gospodarstva. Pa ni treba hoditi po vzgledu k divjakom. Vsakdanje življenje nas na soobčanih uči isto. Neuki tesar ali zidar zasluži na dan več, nego kdor se je dolga leta na svoje stroške pripravljajl za svoj težavni poklic. Ali pa ima pravi užitek od svojega zaslužka? Vedno je sirov, vedno neotesan, vse zapije in zapravi, nazadnje pa strada. Neizobraženece je navadno tudi zapravljivec! Poglejmo si le blagoslovljeno Slavonijo, to tako rodovitno deželo! Polna je analfabetov in ob tem zapravljivcev in stradalcev. Izobraženi tujec Nемеc jo pa krasno izkorišča. Tista slavonska gruda ga bogato redi in ga gospodarsko dviga — nad domorodca, nevedneža in zapravljiveca. Po vsem znanem svetu godi se enako. Največje blagostanje je doma, kjer je doma najsplošnejša izobrazba.

Vendar pa ni dovolj, ako skrbimo ljudstvu le za večjo izobrazbo. Kriva je misel, da že s tem, ako mladini vcepjamo učenosti in znanosti in ji bla-

žimo srce, vzgajamo ob enem dobre gospodarje. Vsakdo se o tem vsak dan lahko prepriča. Nekateri ljudje, ki so zelo izobraženi in zelo blagega srca, imajo mnogo manj smisla za štedenje nego drugi, ki so se sicer manj učili, ki so se pa učili tudi — štediti. Zgodovina nam dokazuje, da so premnogi duševni velikani bili kljub temu uprav grozni zapravljevci. Cezar, velik kot vojskovodja in državnik, imel je več milijonov dolga. Najpremetenejši in najslavitejši govornik izza časa francoske revolucije, Mirabeau, je tičal celo svoje življenje do ušes v dolgovi. Dasiravno je imel velikanske dohodke, je bil še na smrtni postelji krojaču dolžen denar za svojo svatovsko obleko. Pisatelj Lamartine, ki je imel na leto dvestotisoč frankov dohodkov, je vse zapravljal. Prijatelji so zanj slednjič s klobukom pobirali milodare. Slavni Anglež Byron je že v mladih letih zabredel v velikanske dolgove. Prvo leto po njegovi svatbi so mu sedemkrat zarubili vse pohoštvo in vse premoženje. Če bi se spodobilo, bi povedali tudi o nekaterih slovenskih znamenitih možeh, kako slabi gospodarji so bili kljub svoji izobraženosti in učenosti. Bridko se pritožujemo, zakaj je kruta usoda te za narod toli zaslužne može tepla z bedo in celo s prezgodnjo smrtjo. Toda bodimo vendar pravični proti ti nedolžni usodi! Usoda je bila nepristranska, kaznovala je dotičnike gospodarska nemarnost. Ti in drugi tuji in naši domači „slavni“ zapravljevci so baš svarilen vzgled, da niti najženjalnejši ljudje ne smejo brez kazni zanemarjati splošnih pogojev ljudskega blagostanja. Dokaz so nam nadalje, da smisel za razumno gospodarstvo ne izvira sam po sebi iz splošne izobrazbe.

Kako torej treba učiteljem in vzgojiteljem mladine ukreniti, da ne postanejo njih izročenci kljub pridobljeni izobrazbi, ki je pogoj gospodarskega napredka, vendar zapravljevci? Pouči naj nas svetovno sloveči pisatelj „Župnika Wakefieldskega“, Goldsmith, ki je, dasiravno imajoč prav znatne dohodke, odkritosrčno trdil, da se v Evropi pač jedva nahaja eno samo kraljestvo, kjer bi ne imel dolgov. Vedoč iz lastnega prepoznega prepričanja, kolika nesreča je zapravljevost, je pisal svojemu bratu z ozirom na vzgojo njegovega sina zanimivo pismo: „Dragi brat, ako svojega sinčka ljubiš, uči ga ob vsem drugem še prav posebno štedljivosti! Opomni ga na žalostno življenje njegovega zapravljevega, po svetu tavajočega strica, ki se je iz knjig naučil velikodušnosti, predno ga je grenka skušnjava priučila previdnosti v gospodarstvu!“

Ne in ne! Štedenje ni nič pri vzgoji kar tako po sebi razumljivega. Kdor hoče vzgojiti štedljive gospodarje in gospodinje, dati jim mora ne le h gospodarstvu neobhodno potrebno duševno izobrazbo, ampak jih mora že kot dečke in deklice še posebej učiti štedljivosti. Mora jih vzlasti tudi praktično navajati k skrbnemu gospodarstvu z njihovim še tako neznatnim premoženjem, posebno pa z denarjem.

To prepričanje je napolnilo najnaprednejše evropske države, da so ustanovile ne le razne svojemu namenu primerne štedilne zavode za majhne

denarne zneske, ampak da so uvedle pouk o gospodarstvu že v začetne ljudske šole. Prvi korak je storila v tem smislu Belgija, kjer se je z navajanjem mladine k pravočasnemu štedenju začelo najprej v zasebnih šolah, zlasti sirotišnicah, pozneje pa v vseh javnih ljudskih šolah. Vzgladu Belgije sta pa sledili Anglija in Francija. Ali je mar baš tem državam tega koraka bilo tako nujno treba, drugim pa ne? Tako bi se človek nehoté vprašal. A mnogo pametneje bi menda bilo sklepati, da v Angliji, Franciji in Belgiji baš javna skrb za pospeševanje štedljivosti pri mladem naraščanju veliko pripomore k vseobčemu blagostanju prebivalstva.

A kaj pri nas v Avstriji in na Slovenskem? Tudi Avstrija ustanovila je pred poldrugim desetletjem svojim državljanom prevažen štedilni zavod, e. kr. poštno hranilnico, katera naj bi po svoji modro premišljeni uredbi in vzorni svoji upravi omogočila štedenje tudi najskromnejšemu občanu in katera bi vzlasti naj pospeševala tudi štedenje mladine. Nič ne škodi, da ni zakona, ki bi ukazoval navajanje k štedljivosti našim ljudskim šolam. Saj imamo brez dvoma dovolj odkritosrčnih in gorčih prijateljev mladine zlasti Slovenci. Trdna nada nas navdaja, da vcepijo ti naši vzgojitelji slovenski mladeži ljubezen do štedenja, najsi jih veže zakon ali ne veže. Ko pa prijatelji mladine med Slovenci s svojim vplivom to dosežejo in ko navdušijo vso našo mladino, da se v svrhu uspešnega štedenja poslužuje kot pripomočka poštne hranilnice, tedaj v vseh naših gospodarskih in družabnih razmerah prav gotovo nastane blagodejni obrat.

Pred vsem nekaj besed o zgodovini preznamenitih poštних hranilnic! Izvor poštних hranilnic nam je iskati v angleških pennybankah. Pennybanke so bile od raznih človekoljubov ustanovljene hranilnice, kjer je najmanjša vloga znašala eden penny, to je 10 vinarjev našega denarja. Ustanavljale so se kot dobrodelni zavodi po angleških industrijalnih okrajih. Njih blag namen je bil revnemu delavcu omogočiti štedenje tudi najneznatnejših zneskov. Prospevale so izvrstno. Tudi državna oblast je to kmalu pripoznala in vsled tega prišla na srečno misel. Sklenila je po vzoru majhnih teh pennybank ustanoviti velik ednoten štedilni zavod z enakim blagim namenom. Tako je nastala angleška poštna hranilnica. Ker je naprava imela izvrstne uspehe, so uvedle poštne hranilnice tudi druge države, Avstrija z zakonom z dne 28. maja 1882. l. svojo poštno hranilnico za vse v državnem zboru zastopane dežele z osrednjim hranilničnim uradom na Dunaju.

Zdaj si pa predočimo kratkoma bistvo e. kr. poštne hranilnice! Vlagatelj postane, kdor vloži najmanj 1 krono. Nikdar ne sme vlagatelj v hranilnici imeti vloženih več nego 2000 kron. V vložno hranilno knjižico, ki se ob pristopu dobi zastonj in ki obsega natančna pravila o poslovanju hranilnice, vpiše poštnohranilnični uradnik vsakikrat dotično vlogo na pristojno mesto. Čez dva ali tri dni sprejme vlagatelj od osrednjega hranilničnega urada pisano potrdilo o resničnem sprejemu posamezne vloge. Vlagatelj vloži prihranjene

zneske lahko kateri dan koli pri kateremkoli avstrijskem poštnem uradu. Istotako vlagatelj lahko zahteva kedarkoli in kjerkoli od poštnega urada izplačilo cele vložene vsote ali pa tudi manjšega zneska; kolikor baš potrebuje. Iztrgati mu je v ta namen le po eden listič iz posebne knjižice za odpoved vlog, katero ob pristopu tudi dobi zastonj. Ta listič popiše, dene ga v zavitek, ki ga pri poštnem uradu sprejme brezplačno, in pošlje poštnine prosto osrednjemu hranilničnemu uradu na Dunaj. Brž pošlje ta urad vlagatelju nakaznico za zahtevano vsoto vložnega denarja. Katerikoli poštno-hranilnični uradnik pa vlagatelju to vsoto na zahtevanje takoj izplača in jo odpiše v vložni hranilni knjižici. Da, še krajšim potom se more zahtevati izplačilo hranilnih vlog! Kdor želi namreč, da se mu izplača manj nego 40 kron od vložnega denarja, doseže to še tisto uro, ko izplačilo zahteva. Poda se le k poštnemu uradu, predloži mu popisano odpovedni listič, vložno hranilno knjižico in potrdilo osrednjega urada o sprejemu zadnje vloge — in zahtevana vsota se mu nemudoma izplača. Vse potrebne tiskovine in vse uradovanje je ob vsem tem popolnoma brezplačno. Za vloge se vlagateljem plačujejo trije odstotki obrestij, iz česar sledi, da noče ta hranilnica tekrovati z drugimi in da opravlja svoj posel res le v omogočenju štedenja onim, ki bi drugače s pomočjo hranilnice štediti ne mogli. To je torej ta izvanredno praktična uredba poštno hranilnice!

Toda še dalje sega pri tem zavodu skrb za štedilec. Kar hočemo v sledečem omeniti, je baš za pospeševanje štedljivosti med mladino neprecenljive važnosti. Mislimo namreč na štedenje najneznatnejših denarnih zneskov s pomočjo poštnohranilnih listkov. Kakor znano, je poštnohranilni listek dobiti pri vsakem poštnohranilnem uradu za znesek 10 h. Na listku je vtisnjena že znamka za 10 h. Poleg vtisnjene znamke so naznačeni predalčki za prilepljanje nadaljnjih poštnih znamk. Vsakikrat, ko je mali štedilec prištedil najmanj 10 h, kupi znamko in jo prilepi poleg prejšnje na naznačenem mestu hranilnega listka. Če je tako hranilni listek sledujoči poln, to je, če ima vsega skupaj za 1 krono znamk, postane štedilec reden vlagatelj poštno hranilnice. Odda listek poštnemu uradniku, ki ga sprejme kot vlogo ter vpiše v novo poštno hranilnično knjižico na ime novega člana. Ob enem zahteva štedilec nov poštnohranilni listek in štedi s tem večjim veseljem vinar za vinarjem na enak način.

Kdo bi ne uvidel velike praktičnosti in važnosti tega zavoda za našo mladino! Ta naša poštna hranilnica je najdovršenejše bodrilo k štedenju z najneznatnejšimi denarnimi zneski. Edini pogoj za dovoljen uspeh je zelo priprost. Poklicani činitelji seznanite mladino s to koristno napravo in jo praktično navajajte, da se je vedno in povsod kar najpridneje poslužuje!

Toda zapustimo za trenutek domača tla! Poročila iz tujine naj govoré, ali so poštno hranilnice sposobne, delovati v prid mladine tako, kakor v predstojéčih vrstah trdimo. Učitelj nekega kraja nam n. pr. pripoveduje, kako je

nekega ubogega dečka po dolgem prigovarjanju napolil, da začne svoje novčiče, ki jih je slučajno tu ali tam dobival, vlagati v hranilnico. Za leto dni si je prihranil ta mladi štedilec že toliko, da si je mogel sam kupiti novo obleko. „Bogato je bil poplačan ves moj trud“, pravi učitelj. „Dotlej je deček vedno pohajal zanemarjen in s strgano obleko. Kako srečnega se je pa čutil sedaj v svoji čedni novi suknjici, ki si jo je kupil za denar, prihranjen na moje prigovarjanje v naši hranilnici!“ Drug prijatelj mladine in pospeševalce štedenja pri mladini poroča o ginljivem prizoru, čegar priča je bil v uradu neke poštne hranilnice. Prišel je tja nekoč krepak mož, delavec žuljevih rok v spremstvu dveh nedoraslih otrok. Tretjega najmlajšega je držal v naročju. Izpraznil je na mizico ves denar, kar ga je bil ob svojem tedenskem zaslužku prihranil, in vsakemu izmed otrok je dal tretjino vpisati kot hranilno vlogo v njegovo posebno hranilnično knjižico. „Ubogí érvički“, jim je dejal ob tem, „umrla vam je dobra mamica, ki je doslej skrbela za vas. Navajala vas je k štedljivosti in tu le za vas vlagala v hranilnico. Semkaj naj vas vodi pot, ako si kaj prisluzíte, kadar tudi mene več ne bode. Hranilnica vam bodi pribežališče, ki vas reši pomanjkanja!“ Zopet neki drug mož piše, kako se je v svojem delokrogu neumorno trudil, da bi mladino navadil vlagati v poštno hranilnico. Sklical je čez leto dni vse stariše štedečih otrok k sebi na razgovor. Prosil jih je ob tej priliki, naj odkritosrčno presodijo in povedó, ali so opazili, da je vlaganje v hranilnico na njih otroke dobro vplivalo ali ni. Kdor meni, da je to bilo za njegove otroke dobro, naj bi vzdignil roko. In vsakdo je vzdignil roko, dočim je neka priprosta ženica s solzo radosti v očesu glasno vzkliknila: „Obe roki vzdignem, gospod, za oba moja sina, katera ste vi naučili tako marljivo štediti.“ Brez števila enakih dogodbe bi še mogli tu navesti. Toda omenimo le še, kako baš s pomočjo poštne hranilnice učitelji francoskih ljudskih šol svoje učence pravočasno navajajo k štedljivosti. Pri nas dobivajo koncem leta pridni učenci zabavne knjižice in druga vzpodbudna darila. Na Francoskem je pa drugače. Prijatelji mladine oddajajo učiteljem denarne zneske za obdarovanje otrok. Najmarljivejši in najrevnejši dobó kot darilo novo poštno hranilnično knjižico glasečo se na njih ime, in v te knjižice vpišejo se kot prve vloge zneski, ki so je za mladino darovali njeni prijatelji. Francoski učitelji poročajo o neštevilnih slučajih blagodejnega vpliva takih darov. Z veliko skrbjo trudijo se namreč učenci obdarovanci, da tu in tam tudi sami kaj prihranijo in vložijo v poštno hranilnico ter povečajo prvotne vloge.

Pa še eno zanimivo dejstvo iz poslovanja poštne hranilnice na tujem nam je omeniti. Veščaki trdó namreč soglasno, da štedeči otroci pogostoma nehoté vplivajo s svojim vzgledom tudi na svoje tovariše, dà, celo na svoje stariše. Često se baje zgodi, ako si sinček na učiteljevo prigovarjanje pri očetu izprosi dovoljenje vlagati svoje novčiče v hranilnico, da se dotični oče prihodnjo soboto prvokrat napoti k poštni hranilnici in vloži prihranjeni del

svojega zaslužka. Neki oče n. pr., ki se je bil ob delu poškodoval, je ležal na bolniški postelji. Bil je brez zdravil in brez zdravniške pomoči. Kljub lepemu zaslužku ni bil ničesar prihranil za slučaj bolezni. Tu je šnila njegovemu štedečemu sinčku v glavo rešilna misel. Zdirjal je s svojo poštno-hranilnično knjižico na poštni urad. Zahteval je izplačilo svoje prihranjene svotice kratkim potom in še tisto uro je otel bolnega očeta iz velike stiske. Ta blagi čin je ganil očeta tako, da je, brž ko je okrevaj in hodil zopet na delo, začel tudi sam štediti ter da je zanaprej svoje otroke najodločneje navajal k skrbnemu štedenju.

Ako torej povsod drugod poštne hranilnice tako blagodejno vplivajo na družabne razmere, ali ni potem naša naloga, da skrbimo tudi mi za plodonosno delovanje naše ravno tako vzorne poštne hranilnice? Ali more biti za nas brez pomena, kar drugod tako visoko cenijo? Morebiti pa pri nas štedenje mladine s pomočjo poštne hranilnice ni tako lahko možno ali pa slednjič tudi nepotrebno ali preotročje? Pomenimo se torej v sledečih vrstah, ali so ti slednji ugovori utemeljeni in v koliko!

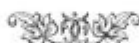
Vsi vemo, da naša slovenska mladina pogostoma dobiva v roke manjše denarne zneske. Sorodniki ali botri dajajo otrokom od časa do časa majhna denarna darila. Deček prinaša sosedu pismo s pošte, kupi mu iz šole gredé kak predmet ali pa stori kakšno drugo uslugo. Zato pa dobi od njega véasih po kak novčič. Nekod dajajo kupci ob prodaji živinčeta dečku pastirju desetico takozvane napitnine. Lepe svotice izkupijo otroci po žetvi za zrnje iz klasja, katero pobirajo po njivah. Še na marsikak drug način si zlasti odrasla mladež prisluži kakšno malenkost. Tudi stariši pridnemu otroku véasih podaré desetico, češ, da si za njo kupi, kar si hoče. Kolika nevarnost nepremišljene uporabe teh novcev grozi neizkušeni deci, ako jih ne shranijo v hranilnico! „Denar ima polzek rep“, velja zlasti o otrokih. Novčiči se brezmiselno izdajajo za cukur, za rožiče ali žemljo, dà, kdo ve, če slednjič ne celo za tobak ali žganje! Kuga zapravljivosti požene na tak način svoje neiztrebljive korenine že med nežno mladino! Od zapravljivosti pa ni daleč do nepoštenosti vsake vrste. Kako lahko bi bilo za prvih 10 k kupiti poštno-hranilni listek. Mesto cukra mogla bi se nabaviti za novo dobljeno desetico poštna znamka. Slednjič bi bil poln ves hranilni listek, prva krona bi se pa vpisala kot vloga v novo hranilnično knjižico. Dà, nedvomno je tudi slovenski deci možno štediti s pomočjo poštne hranilnice. V dokaz te trditve bi mogli imenovati požrtvovalnega slovenskega učitelja. Njegovi učenci so dandanes deloma zelo marljivi in štedljivi kmetovalci. Zahvaljujejo pa to učitelju, ki jih je navajal k vlaganju v poštno hranilnico. Ko bi tega učitelja vendar posnemali vsi njegovi slovenski tovariši!

Tudi potrebi štedenja naše mladine ne bode ugovarjal pač noben resen vzgojitelj. Otroci premožnih, dà, kakor nam je zanesljivo znano, tudi otroci grofjih in knežjih rodbin se že v najnežnejši dobi navajajo k štedenju. Brž

ko znajo količkaj čitati, zaznamovati morajo svoje dohodke in izdatke v posebni knjižici. Kdo bi naj dvomil, da bi podobno navajanje k štedljivosti bilo manj potrebno ubožni slovenski deci nego sinovom bogateev in plemenitašev!

Niti otročja uredba poštnih hranilnih listkov naj nas ne moti! Pomislimo, da imamo opraviti z otroki, za katere so pač najprimernejše baš otročje naprave. Da bistvo štedenja pri poštnih hranilnicah samo ni otročarija, dokazuj nam dejstvo, da ima poštna hranilnica kljub svoji otrokom pristopni upravi največji letni promet med vsemi avstrijskimi denarnimi zavodi!

Ta razmišljevanja zadostujejo naj, da vzbudé pri vseh mladino ljubih pravi smisel za pospeševanje štedljivosti med mladino. Le to poudarjamo še ob sklepu, da pomen štedenja ne tiči v velikosti prihranjenih vsot, ampak baš v navadi štedenja. O zapravljevcu, o človeku torej, ki je vzrasel v zapravljljivih navadah, se pravi, da se ne izpreobrne, dokler se v jamo ne zvrne. A ravno nasprotno pri tem, kdor si je v mladosti pridobil navado štedenja. Ta navada je najzanesljivejši porok, da ostane skrben gospodar celo svoje življenje. Bodimo si svesti, koliko dobroto storimo mladini, ako jo vzgojimo v štedljivih navadah! Ne pozabimo, da tako delujemo v blagor celega naroda! Spominjajmo mladino besed slavnega Adama Smitha: „Vsak posamezni zapravljevec je največji sovražnik, vsak posamezni štedljivi gospodar pa največji dobrotnik svojega naroda“.

Ne zaničuj darov božjih!

(Učni poskus. III. Ber. št. 29.)

Po formalnih stopnjah priredil **Valentin Pulko**, nadučitelj v Dobjem.

A. Opomba.

Predno se ta učna slika obravnava, treba je, da vedó učenci najvažnejše iz dobe Napoleonovih vojsk (Franc II. [I.]). Obravnavati se je tudi že moralo 129. ber. Francozi na Ruskem.

Pripravi se naj zemljevid Evrope, kaka slika kozakov in ruske hiše. (Matice Hrvatske „Slike iz občega zemljopisa“: Rusija.)

B. Obravnava.

1. **Priprava**, oziroma **ponovitev** znanega. Francoska vstaja. Usmrćenje kralja Ludovika XVI. in kraljice Marije Antoinette (Antonijete), sestre avstrijskega cesarja Jožefa II.

Prva zavezna vojska. Zavezniki: Avstrijci, Prusi in Angleži proti Francozom. Vojskovoja nadvojvoda Karl. Dobri uspehi, dokler ne poseže vmes mladi

Napoleon. Francozi pridero iz Italije na Štajersko do Judenburga. Avstrija zgubi Belgijo in Milan ter dobi opustošene Benetke.

Druga zavezna vojska; avstrijski zavezniki so Rusi (Suvarov). Ko se pa Avstrijci od Rusov ločili in so bili ti parkrat premagani, šli so domov. Napoleon pa, ki je prišel med tem iz Egipta, zmaga Avstrijce pri Marengu in Hohenlindenu.

Tretja zavezna vojska. Zavezniki so Angleži, posebno pa Rusi. Napoleon se proglasi za francoskega cesarja, Franc pa za avstrijskega (l. 1804.). Napoleon vzame Dunaj, premaga zavezno vojsko pri Austerlitzu (1805). Avstrija izgubi Benečansko, del Istrije in Dalmacije, Tirolsko pripade Bavarski itd.; dobi pa Solnograško.

Vojno leto 1809. Tirolsko pod Hoferjem se oprosti Bavarske. Napoleon vzame Dunaj, a propade pri Aspernu (nadvojvoda Karl); vrne jim pa kmalu na to pri Vagramu. Nadvojvoda Ivan hiti iz Italije in pusti posadko na Predelu pod Hermanom in pri Malborgetu pod Henselom, ki pa pogineta slavne smrti (IV. Ber. št. 165. Na Predelu). Avstrija izgubi po bitki pri Vagramu Kranjsko, Primorsko, del Hrvaškega in Koroškega, kar združi Napoleon v kraljevino Ilirijo. Solnograško pripade Bavarskemu in tudi Tirolsko pride v izgubo. Hofer še brani svojo domovino, a izdajalec ga izroči sovražniku, ki mu vzame življenje.

Napoleon na vrhuncu slave. Cesar Franc mu da s težkim sreem svojo hčer za ženo. „Vse doseže, kar mu drago“. Razven Rusov je v Evropi že vse strahoval, sedaj polotil se je še teh. A vré se je razbil. Prosti narod je pravil o Napoleonu, da je izrekel: „Eden Bog, eden cesar!“ A zima in junaštvo Rusov je utrnilo Napoleonovo zvezdo. Sam je rekel o junaških ruskih vojakih: „Ni zadosti, da ga ubiješ, še prevrniti ga moraš“. In nagajivi Nemci so pravili bežečim Francozom, ki so imeli na gumbih štiri N: „Nur nicht nach Norden!“

Kratka ponovitev vsebine 219. ber. Francozi na Ruskem. (Tolstoj pravi v svoji znameniti knjigi „Vojna in mir“, da niso bili zgolj Rusi krivi požiga Moskve, ampak neprevidni Francozi, ki so v hudi zimi brez skrbi kurili po lesenih moskovskih hišah.)

Poslednji sijaj Napoleonove slave pa je obledel, ko je bil docela premagan pri Lipskem l. 1813. (IV. Ber. št. 166.).

2. Podajanje novega. (Smoter.) V našem Berilu pa imamo spis, ki nam pripoveduje, kaj se je nekemu ošabnemu francoskemu vojaku na Ruskem prigodilo. Vzorno čitanje. Koliko odstavkov ima ta sestavek? Beri prvo in zadnjo besedo prvega, drugega itd. odstavka! Čitaj napis! Imenujte nekatere darove božje! Kateri teh darov je v tem spisu omenjen?

I. odstavek. Čitaj prvi stavek! Ali kdo v tem stavku česar ne razume? Dalje!

Četa = tropa, truma, krdelo.

Vaški krčmar = krčmar v vasi.

Na beraško palico spraviti = berača narediti, berač postati. Zakaj so ga skoraj berača naredili?

Streže, kolikor zna in more = dá jim vse, kar ima. Zakaj pa se jih je bal? Ker bi mu lahko kaj hudega storili ali ga celo usmrtili, ako bi jim ne postregel.

Vodnik = vodja, četovodja (Zugsführer, eigansko: firar).

Zakaj so bili francoski vojaki prevzetni? Povsod so zmagovali in njihov cesar jim je dajal vzgled.

Drugo zagodem = drugo zaigram, naredim. Kakor eden gode, tako drugi pleše; zagode drugače, se drugače pleše — dela.

S temi besedami (zažene) = pri teh besedah, ko je to izgovoril.

Zakaj je kruh vrgel za vrata? K vratom se pometajo smeti, in kar se spravi blizu vrat je kmalu zunaj. Vojak je s tem hotel pokazati, da je črni kruh za njega smetje, ničvredna reč.

Zakaj je bil krčmar zavoljo tega preplašen? Bal se je vojakovega divjanja, a tudi njegov brezbožni čin ga je prestrašil, ker prosto ljudstvo zelo spoštuje kruh in ga v obče imenuje „dar božji“.

Splazi se = tiho, strahoma odide.

Kje je dobil krčmar beli kruh? Pri sosedih. Kateri stavek nam to pove? Zgoraj: Belega kruha ni imel pri hiši.

Kdo mi zna povedati, kako bi se dal ta prizor naslikati? Notranji del proste kmečke sobe. Na omari nekaj steklenic ali vrčkov (kréma). Bolj v kotu sobe večja miza, okoli nje dolge klopi, na katerih sedi dvanajst vojakov in pred njimi kosi črnega kruha in morebiti posoda za pijačo (slično „zadnji večerji“). Ob steni stara skrinja. Eden, z zvezdami na ovratniku zaznamovan vojak ima stegneno roko, kakor je vrgel kruh proti vratom. Tu pa leži kos črnega kruha in blizu preplašen krčmar.

Ta del se ponovi s prosto besedo.

Zakaj je krčmar kruh poljubil: Iz spoštovanja. (Glej Koprivnik-Majcenovo „Začetnico“.)

Pripomniti je, da so Rusi zelo pobožni in da imajo skoraj v vsaki hiši v kotu oltarček (ikonostas) svojega domačega svetnika, pred katerim brli noč in dan lučica, kakor v cerkvi pred velikim oltarjem. Predno gospodar kam gre, pomoli pred oltarčkom in vrnivši se, stori ravno tako. Tujec, ki bi pozabil stopiti prej pred oltarček in pomoliti, nego je domače nagovoril, ni dobrodošel gost, a kdor je to storil, temu prinese gospodar hleba in soli in mu potem postreže z vsem, kar hiša premore. Rus je jako gostoljuben.

Zakaj je krčmar kruh v skrinjo zaklenil? Da bi vojak več ne mogel do njega, in da bi kaj nespodobnejšega ž njim ne naredil. Morebiti si je pa tudi mislil: „Čakaj, še prav ti bo prišel!“

Iz vsega grla se smeje = na ves glas, močno.

Slika: Soba, miza itd., kot prej. Pri odprti skrinji krémar, ki polaga kruh v njo. Vojaki so vsi proti skrinji obrnjeni, a oni ošabnež ima široko na smeh razprta usta.

Ponovitev vsebine tega odlomka.

Ponovitev vsebine celega odstavka.

Glavne točke: Francozje na Ruskem. Ošaben francoski vojak vrže črn kruh za vrata. Krémar pobere kruh in ga zaklene. (Na tablo.)

II. odstavek. Imenuj kraje, kjer so Francozje največ trpeli! (Smolensk, Moskva, Berezina.)

Zmrzel = od mraza napol trd, odrevenel.

Kozaki = neka vrsta ruskih vojakov konjikov. Že od mladosti navajeni na orožje in konja, zelo bistrega očesa in sluha, poleg tega pa hrabri in drzni ter utrjeni proti vročini in mrazu, proti gladu in žeji: so strah sovražniku. Najboljši jahaci, na svojih konjih nagli kakor strela, pridrvijo kakor bi iz zemlje zrastle in izginejo, kakor bi jih ta spet požrla.

Naš krémar = nam že znan, tisti, o katerem smo prej govorili.

V cunje zavit = v cape, v raztrgano obleko zavit. Francoski vojaki so si v strašnej zimi oblačili vse, kar so dobili — celo žensko obleko.

Izstradan = od glada ves slab in suh.

Slika: Koča in vsa narava v snegu. Mimo kočje sled vode, čez katero je led. Pri tej vodi stoji krémar, ki ima zraven sebe posodo za vodo, pred njim je v led vsekana luknja, a v povešeni roki drži sekirico ter gleda v stran, od koder prihaja ves razcepan, sključen človek.

Ponovitev vsebine tega odstavka.

Glavne točke: Francozi premagani. Nesreča prevzetnega vojaka. Krémarjeva usmiljenost. (Na tablo.)

Zakaj se je krémar resno držal? Mislil je na to, kako je Bog prevzetneža kaznoval, a tudi njegovo nesrečo je čutil.

Glad ima dobre zobe = lačen človek vse je.

Mrvica = drobtinica.

Zakaj je dal krémar vojaku najprej zavržen kruh? Da bi spoznal svojo pregreho, pa tudi božjo pravičnost.

Slika: Tista izba kot prej. Na slami leži razcepan vojak ter gleda proti krémarju, ki mu moli od odprte skrinje stopajoč kos črnega kruha.

Ponovitev vsebine.

Glavna točka: Bog je pravičen. (Na tablo.)

IV. odstavek. Katera lepa lastnost krémarjeva se vidi iz teh besed? Ljubezen do bližnjega, četudi je ta naš sovražnik.

3. **Primerjatev.** II. Ber. št. 23. Bog je pravičen; deloma tudi št. 17. v tisti knjigi: Povračuj hudo z dobrim. Vsebina teh dveh sestavkov se kratko

ponovi, poiščejo se značilne misli in primerjajo se podobnosti s sestavkom: Ne zaničuj darov božjih!

4. Shvatanje. Učenci čitajo in ponavljajo vsebino po odstavkih s svojimi besedami. Knjige se zapró in ponovitev se vrši po glavnih točkah, ki so na tablo zapisane. Ponove se „slike“. Sestavljanje takih slik ima to vrednost, da se vzbuja v učencih domišljija, ki povečuje zanimanje in pripomore k globokejšemu shvatanju. Te „slike“ pa se naj podpirajo kolikor mogoče s pravimi slikami, ki jih je najti v ilustrovanih časopisih itd.

Razvijajo se lahko tudi ti-le nauki:

- a) Kar človek ima, ima od Boga; naj se torej ne prevzame, ampak zahvali naj svojega dobrotnika na sprejetem.
- b) Bogu dopadljivo delo je, spraviti grešnika na pravo pot.
- c) Bodimo usmiljeni tudi do svojih sovražnikov.

5. Vaja in uporaba.

- a) Vaje v gladkem in pravilnem čitanju.
- b) Slovnica.

α) Poiščite iz 29. ber. tiste samostalnice, ki imajo pri sebi prilastke in narejajte s temi nove prilastke. (Francoska vojska je bila mnogoštevilna; francoski vojaki, ruski krčmar, beraška palica itd.)

β) Vaje v dobesednem govoru.

γ) Priredje, podredje.

δ) Besedne skupine. Poiščite sorodnice k besedi vojska, streže itd.!

ε) Izpišejo se manj znane besede in oblečejo v stavke ali pa zamenjajo z znanimi.

ζ) Poiščejo in zapomnijo se fraze: na beraško palico spraviti, streže (dela) kolikor zna in more; smejati se iz vsega grla; glad ima dobre zobe.

c) Pravopis.

α) Pritaknite besedam Francoz, vitez, Anglež, mož obrazilo ski (ški) in razlogujte jih.

β) Razzlogujte s predlogi sestavljene besede, kakor: prevzeten, zavpije, preplašen, zaklene, nasmehne. Pravilo.

γ) Raba ločil (tukaj posebno klicaja pri izrazih želje, ukaza, začudenja in za medmetom).

d) Spisje.

α) Kratka ponovitev celega po glavnih točkah.

β) Ponovitev ene ali druge slike.

γ) Zakaj je krčmar zavržen kruh pobral in ga zaklenil?

δ) Zakaj je krčmar dal izstradanemu vojaku najprej zavrženi, suhi kruh?

ε) V čem sta si podobna mladi človek (II. Ber. št. 23.) in ta francoski vodnik?

ζ) Označitev francoskega vodnika in krčmarja.

Pripomba. „Dragoljubci“ je ime mladinski knjižici z mičnimi pripovedkami. Ako je v šolski bukvarni, bodo jo otroci gotovo poznali.

Matematiški problem v slovnici.

Spisal Fr. Ilešič.

Aj ti, Reselj, kaj praiš si cesto
Kaj praiš si cesto srebropesko?

Ali sta se stepla veter zdolec, pritulivši od južne strani in veter krivec, pribrivši od zahodne strani, v vrtincu se vrteč na križišču Komenskega ulice in tvoje ceste, vrli Reselj, da bi ustavila ljudi, hiteče proti ljubljanskemu južnemu kolodvoru?

To ni zdolec, veter južni, to je profesor I., ki je priskakljal z brzimi koraki od Mesarskega mostu, ne zroč ni na desno ni na levo — to tudi ni veter krivec, ampak profesor Č., ki je z gorjačo v roki prihitel iz Komenskega ulice; ondi baš pred Komenskega lepim domom sta trčila drug v drugega.

„No, ali me ne vidite? pravi Č., vihteč v roki svojo palico.

„Zatopljen sem bil v svojo pest“, odvrne I., „Vaša gorjača mi kar nič ne imponira, zanjo imam pripravljeno svojo pest“.

„Take pesti se ne bojim“, deje Č., ki se redi zgolj z jezikovnimi koreninicami kakor puščavniki. „Moj nasprotnik mora biti dober matematik, mora šteti znati vsaj do štiri ali pet, do pet šteti pa jezikoslovec sploh ne znate“.

„Jaz ne do pet šteti?“ se obregne I. „Baš zdaj vam hočem dokazati, da poznam število pet, če želite — pet je istega korena kakor pest, ker ima pest pet prstov . . .“¹

Glasna sta postala, da je odmevalo po Komenskega prostorih; razvneta sta bila oba ljubitelja duševnih bojov, katerih pa vsi ne razločujejo od navadnih preprirov in pretefov, kakor ne palca od palice.

Toda veter je potihnil, vreme se je zvedrilo. — Eol je pognal viharje v Komenskega poslopje, in zdaj je prišlo solnce na vrsto, solnce mirnejšega

¹ To je verjetna podmena jezikoslovja, da so tudi števnik prvo tako nazornega pomena, saj nam pri štetju pred vsem služijo prsti.

raziskavanja. Pest — pet, to je bilo obema blažeče zdravilo, hraneče v sebi snovi jezikoslovcu in matematiku, in na tem skupnem polju sta se pobratila.

„A tako!“ odgovori smejoč se dobrohotni Č.: „zato se dijaki tako boje petke, ker je izpeljana iz „pesti“, ker tako udari kakor pest!“

„Ali pa je umestno“, meni I., „v tem slučaju govoriti o petki? Mislim, da dijake straši pet, ne petka, to se pravi, število, ne številka!“

„Ne vem“, pravi nazorno misleči Č., ko sta ravno stopala pod streho Komenskega, „ljudje pač vedno rajši in laglje mislijo na konkretno znamenje nego na abstraktno poznamenovanje; posebej velja to za naš slučaj, ko dijaki le s strahom opazujejo, kako se suče profesorjev svinčnik v ono kljuko, ki pomeni „pet“, a tisti hip niti ne utegnejo misliti na nje pravi pomen“.

Temu je moral pritegniti I. ter je dostavil: „Sploh pa bi bilo težavno reči: bojim se pet; števnik tu zavzema rodilniško mesto, in vendar je po našem jezikovnem čutu oblika pet le imenovalnik ali tožilnik — rodilnika „petih“ pa ne morem rabiti, kakor ste dejanski pokazali prej, ko ste rekli: šteti do pet, a ne do petih. S tem sva vteknila prst v ono vrzel, ki nemilo zija po vseh slovnicaх med nauki o števnikih“.

„Da, in računice“, mu zastavi Č. besedo, „računice se zavijejo v varni plašč svojih znamenj, prepuščajoč izgovarjanje teh skrivnostnih formul modrosti učiteljevi“.

Na to se je obrnil ključ v vratih fizikalnega kakineta, druge domovine profesorja Č.; kaj se je godilo v teh kislinaх posvečenih prostorih, kjer stoji retorta za retorto, steklenica za steklenico, ta-le že napolnjena s tekočino, ona tam pa še prazna, željno pričakujoč polnila, tega ni videl živ krst. Ali sta dalje tudi mirno razpravljala? ali sta se iznova razljutila? Muza, ki vse vidi in vse ve, ta pesniku marsikaj pove, a k nam suhoparnežem, érkarjem, številkarjem, abstrahentom, k nam in profesorjema Č. in I. naj bi se sklonila z rahlim, navdihujočim poljubom? Zaman sem čakal drugi dan pred fizikalnim kabinetom — mesto šumenja njenih kril sem zaslišal za svojim hrbtom enakomerne korake šolskega sluga, ki mi je s trdnim ali vendar milim glasom sporočil, da je ona velika steklenica, ki ima napis: žveplena kislina, in ki je bila doslej prazna, danes nenadoma polna, pa ne tekočine, marveč trdega žvepla. — Rimljanov ni bolj zadelo poročilo, da je v albanskih gorah deževalo kamenje, nego mene ta čudež; brž je bila komisija na lieu mesta ter spoznala v žveplenem kristalu, ki je imel ostre robove in gladko, a na drobno popisano površino — le semtertja je bil nekoliko skrhan — in v žveplenem cvetu, ki se je usedel po gornjem delu steklenice v obliki lepих malih érk, corpus delicti večerajšnjega prepira med gg. prof. Č. in I.

Stenografski stisnjene in skrajšane pisave vsebina je bila ta-le:

En klobuk, ena riba, eno mesto —

dva klobuka, dve ribi, dve mesti —

trije (štirje) klobuki, tri (štiri) ribe, tri (štiri) mesta. —

V teh primerih so glavni števniki pridevniki, ujemajoči se s samostalnikom, ki pomeni šteto reč, v sklonu, spolu in številu; kot pravi priredni prilastki menjajo sklon s svojim samostalnikom: z enim klobukom, z dvema mestoma, trem ribam.

Pravi se pa: pet klobuk^{ov} leži na mizi, pet klobuk^{ov} imam; trideset mest, sto rib, tisoč ljudi . . . Pri teh števnikih stoji samostalnik, ki pomeni šteto reč, v drugem sklonu kot podredni prilastek k števniku; ker pojasnjujejo prilastki le samostalnike, je razvidno, da so v teh primerih števniki samostalniki; kot abstraktni samostalniki izražujejo pravi pojem števila: peterost, šesterost itd.; prim. grški *πεντάς, ἑξήσάς, ἑπτάς*. Res se v stari slovenščini sklanja pet^ь, kakor kost^ь, torej kot samostalnik i-jevske sklanje: pet^ь, peti, peti, pet^ь, pri peti, st^ь, petj^ь.

Seveda je v zgoraj navedenih primerih: pet klobuk^{ov} leži na mizi itd. izraz s števnikom vselej v nominativnem ali akuzativnem razmerju do glagola; če pa izpremenim sklon odvisnosti, brž izgubi števnik samostalniško moč: petih klobuk^{ov} ne morem kupiti, petim ženam, pri petih mestih itd., ter je pridevnik, priredni prilastek.

Tako se godi vsem števnikom od pet počenši; tudi sto je v nominativu in akuzativu samostalnik, v drugih sklonih pridevnik, a nesklanjan; ob sto goldinarjih ne morem živeti, s sto goldinarji ne morem izhajati, zato tudi: dve sto, tri sto goldinarjev in: s tremi sto goldinarji, s petimi sto . . .

Ista je z besedo tisoč in z vsemi nedoločnimi števnikmi, ki so izpeljani iz zaimenskih korenov ali so substantivirani pridevniki: koliko, toliko, nekoliko, nekaj, nič — mnogo, veliko, dosti, več, manj itd. Koliko hiš je v naši vasi? več jih je nego deset; toda: na več krajih je včeraj gorelo; tukaj je že „več“ nesklanjan pridevnik; vendar se včasih tudi sliši: na večih krajih je gorelo; tako poleg: med dosti kmeti je malo kmetovalcev, tudi: v dostih besedah imamo enakost; navadno pa pravimo: v malo besedah, ne: v malih besedah. Prim. Miklošič IV. 59, Janežič-Šket, § 128. Šuman § 132.

V stari slovenščini so bili tudi ti nedoločni števniki po vseh sklonih samostalniki ter so imeli ime štete reči vedno v rodilniku pri sebi: koliku naemnik^ь izbyvaj^ь hlēbi, slov.: koliko najemnik^{om} zadostuje kruha? stsl. (srbski): malu čedi dar^ь bi bil^ь, slov.: malo ljudem bi bil dar; malom vina žeždu uvračevati: z malo vina . . . Mikl. IV. 482 — 483.

Iz tega vidimo, da so glavni števniki od števnik^a pet počenši ter tudi nedoločni števniki, kakor mnogo, v imenovalniku in tožilniku samostalniki, po drugih sklonih pa pridevniki, a sto in tisoč, mnogo itd. navadno indeclinabilia.

Takisto kakor sto, tisoč, mnogo itd. rabi beseda pol. Janežič-Šket piše o njej (§ 127., op.): „Pol je prav za prav samostalnik, pa se v številbi in sestavah po navadi ne izpreminja; n. pr. o pol jedni, o pol dveh, do poldne, pa tudi: o polu jedne, o polu dveh, do polu dne“. — Pol, stsl. pol^ь, je samo-

stalnik, prvotno *u*-jevsko deblo; zato so umljivi izrazi: pol ure je preteklo, dobre pol ure hoda, za pol goldinarja prodati itd.; tukaj je pol imenovalnik, oziroma tožilnik; če se nadalje pravi: o polu ene, je to staro in prvotno izraževanje; polu je mestnik samostalnika pol, ene je od njega odvisni rodilnik; istotako: do polu dne, polu je rodilnik za predlogom do, dne rodilnik, odvisen od samostalnika pol. Polu je v novi slov. tudi lahko dajalnik, zato: k polu noči — vendar oslabi končni *u* v *i*: poli, ali pa čisto odpade, da imamo za vseh pet sklonov isto obliko: pol. Pol je izpodrinil tudi prvotno družilniško obliko, zato se pravi: s pol hlebom ne prebom, tako da je beseda v vseh sklonih enaka, indeclinabilis (prim. poljski *pieciu* v vseh sklonih, Mikl. IV. str. 58.). Plet. pravi pod besedo pol 1.: „Samostalnik stoji včasí v genetivu, včasí se ravna po predlogih: lahko pridete tja v pol ure, pol od pol hleba, na pol poti, a pridevniški indeclinabiliter: v pol uri, proti pol trem.“

Beseda četrť je samostalnik *i*-jevske sklanje, zato: četrť ure, sprednja četrť vola; vsako četrť ure, pa tudi vsake četrť ure kakor vsakih pet let; dve četrťi na pet, ob treh četrťih na deset itd. (Plet. pod besedo četrť), vendar se brez dvoma tudi pravi: tri četrť, a to kaže, da je tudi četrť že otrpla oblika po analogiji ena četrť (nom.), pet četrť (nekak gen.); nesklanjano se rabi tudi v izrazih: ob tri četrť pojedemo z enim četrť goldinarjem. Ali je tu kaj vpliva nemščine?

Vsi samostalniški števniki imajo torej razen v 1. in 4. sklonu nagnjene do adjektivnosti, sto, tisoč, pol, četrť in mnogo še posebej do nesklanljivosti.

II.

Pustimo za zdaj nedoločne števnike, tudi sto, tisoč, pol, četrť in si pogledimo druge določne števnike.

Na prvi pogled se zdi, da je stvar še zgoraj rešena; 1, 2, 3, 4 so vseskozi pridevniki (tip *z*), 5 itd. le v drugem, tretjem, petem in šestem sklonu (tip *ž*); razlika v spolu se pri tipu *ž* ne pokaže, ker imajo pridevniki v teh sklonih za vse spole isto obliko, pač pa v tipu *z*; zato pa nastane pri tipu *z* vprašanje: kateri spol naj dam tem števníkom, če ne štejem določenih predmetov, katerih imena odločujajo tudi spol števníkom, če ne štejem konkretno, ampak abstraktno, če mislim le na pojme števil in k večjemu indirektno na kake predmete? Ali naj štejem: eden, dva, trije, štirje, ali ženski: ena, dve, tri, štiri, ali srednje: eno, dve, tri?

Močnik-ova računica za ljudsko šolo ima: ena, dve, tri, štiri; to res ustreza vsakdanji rabi, vendar se za ena, dve brez dvoma tudi lahko reče: eden, dva. (Prim. Plet. pod besedo eden.)

Zato je pač tudi najbolje za ein Ganzes reči: ena cela, če se ne reče: celina, dasi pravijo Hrvati: jedno celo, jednoga ciela, jednomu cielu. Ta

hrvaški izraz je primeren nemškemu: ein Ganzes, ki je srednjega spola, samo da je v nemščini srednji spol bolj umljiv, ker je tudi eins, zwei prvotno srednjega spola in se s srednjim spolom lahko rabijo tudi sledeči števniki kot izrazi števil.

Tako štejejo Hrvati, tako tudi Čehi. Prim. Smolik. Početni kniha pro nižši gymnasium I. p. 3: čísla jedna, dvě.

Dosledno bi se tudi lahko reklo: ena in dvajset ali eden in dvajset, dva in dvajset ali dve in dvajset. Močnik-ove knjige, ki so sprejele le ena, dve, imajo tudi le ena in dvajset, ena in sedemdeset; a vsaj v vzhodno-štajerskih narečjih to ni navadno, marveč se pri teh sestavljenih izrazih rabi le eden, dva; to imamo za prav spričo podobnih števnikov: edenajst, dvanaest, v katerih je prva sestavina eden, dva, ali vrstilnikov: edenindvajseti, dvaindvajseti in dvaindvajseta učenka.

Iščoč vzroka tej prednosti ženskega spola, bi se jezikoslovce brž spomnil števnikov: pet, šest itd., ki so izprva samostalniki ženskega spola, i-debla: ena pet, ene peti. To čuvstvo ženskega spola se je preneslo tudi na prve števnike, če niso bili pod vplivom spola pridejanega samostalnika, pri abstraktnem štetju; dandanašnji bi ta vpliv ne bil več možen, ker smo izgubili čut za spol in bistvo števnikov: pet itd.

Še drugod bi iskali vzrokov: skoro vsi samostalniki, ki so izpeljani iz števnikov, so ženskega spola; samostalniki: dvojica, trojica, četvorica, petorica stoje baš za glavne števnike tedaj, kadar se štejejo moške osebe; nadalje imamo: polovico, tretjino itd., — četrtinko, osminko; pomembna utegnejo biti tudi imena posameznih števil: enojka, dvojka, trojka, petka in petica, sedmica, osmica, devetka, desetka, nav. številka, desetica število, vendar vsaj desetka tudi rabi za število. (Prim. Plet. pod besedo desetka in desetica.) Ob tej zameni ne smemo pozabiti, kako radi si mislimo nenazorno z nazornim, pojem z besedo, govorjeno ali slišano besedo s pisanim znamenjem; prim. nemški die Drei = številka, a tudi število.

Vendar se je najbrž stvar tako razvila: tri, štiri so tožilniki vseh spolov in obenem imenovalniki ženskega in srednjega spola; tej razširjeni obliki se je umaknil osameli imenovalnik moški. Tu niti tega ni prezreti, da so stavki, kakor pet hiš je zgorelo, zelo podobni z brezosebkovnim (prim. poljski: bylo u mnie trochę towarzystwa), potem je pet hiš tožilnik (prim. Mikl. IV., 53); tudi to bi lahko slabilo veljavnost imenovalnika štirje v prilog tožilnika štiri, kakor se je sploh često tožilniška oblika premeknila v imenovalnik. (Prim. Mikl. IV. 37. 371 — 372.)

(Konec pril.)

Književno poročilo.

Zabavna knjižnica.

Pred kratkim mi je došel v roke osmi zvezek „Zabavne knjižnice“, ki jo zalaga delavni naš tovariš gospod Anton Kosi, učitelj v Središču. Ta snopič odlikuje se od prejšnjih v marsičem, posebno pa gledé na vsebino, papir in tisk.

Uvod pripovedni vsebini je poetičen, kajti na 3. strani najdemo mično pesmico „Večerna pesem“, katero je zložil L. Č. S to nežno pesmico polaga mati svoje ljubo dete k počitku pevaje prvi dve kitici. S tretjo se zahvaljuje trudni otrok Bogu za prejete dobrote, ga prosi naj ga obvaruje greha in nadlog ter se priporoča svojemu angelju varuhu.

Kaj prikladna pesmica za slovensko mater.

Prvi pripovedni spis „Plačilo za usmiljenost“ je posnet po nemškem izvirniku; čita se prijetno, kar je dokaz, da ni preložen od besede do besede.

Ta spis ima namen, vzbujati v siromašnih slojih našega ljudstva zanimanje za primerni zaslužek v zimskem času. Prav dobro bi bilo, ko bi naši naši mladeniči v zimskem času kaj več posla, da ne bi brezdelno posedavali okoli gorke peči. Premožnejši kmetovalci imajo tudi po zimi opravila dovolj, viničarji in drugi siromaki pa v tem času nimajo dovolj dela, ne jela. Ko bi naši merodajni možje hoteli kaj ukreniti, da bi se tudi v tem oziru kaj uspešnega storilo.

„Božjim naklepom ne utečeš“ je kaj lepa pripovedka, ki jo bodo z veseljem prebirali stari in mladi, učitelj pa jo lahko uporabi skrajšano za spisno vajo.

Približno isto se sme reči o narodni pravljici na strani 12. in o narodni legendi na strani 14. V ravno imenovanem spisu „Sto zajcev“ se pripoveduje o čevljarškem učencu Janezku, da je prinesel na smrt bolni kraljičini sredi zime košek zrelih črešnj ter jo je s tem ozdravil. Oče kralj, ki je bil za edino ozdraviljajoče sredstvo — zrele črešnje — obljubil izplačati tisoč cekinov, še naloži Janezku neko silno težko nalogo, namreč pasti sto zajcev in zvečer vse domu prignati.

Ako reši Janezek to zadačo povoljno, dobi k tisočim cekinom še kraljičino za ženo. Z višjo pomočjo izvede to stvar dobro ter dobi s cekini vred tudi kraljevo hčer za ženo v teku treh dn. — Pazljivemu čitatelju pa se vendar le zdi, da je bil čevljarški učenec Janezek vkljub čudotvornim svojim zmožnostim za ženitev še — premlad. Pisava črevelj, črešnja, čreslo, črensa, črez itd. se meni zdi boljša kakor čevelj, češnja, česlo, censa, čez itd. in sicer zaradi tega, ker je človek, kojemu izgovarjanja „r“-a ne dela nobenih težkoč na višji jezikovni kulturni stopnji od tistega, ki te črke ne more izgovarjati. V V pradavnosti so bili narodi, kateri v svojem govoru glasnika „r“-a niti imeli niso. Da, še celo pri Slovanih zasledujejo učenjaki tako dobo.

Zanimiva je črtica iz življenja očeta našega cesarja. Naslovljena je: „Kako je zavrnil nadvojvoda Franc Karol bahača“.

Pravi učinek pa bo imel ta smeh vzbujajoči dogodek še le takrat, ko bode učitelj dal učencem vsestranskih pojasnil tičočih se Dumaja, cesarja, zvonika pri cerkvi sv. Štefana in vladarskih rodbinskih razmer.

Torej najprej pojasnovalni pogovor, potem še le otrokom zvezek v roke. V pripovedki „Osel in trije bratje“ kaže gospod Kosi, kako se naj obravnavajo pregovori. Najprej se pripoveduje pripovedka, ki sloni na pregovorn. Učenci ga lahko sami posnamejo iz pripovedke.

Na strani 26. se nahaja prav mična, otroškemu duhu popolnoma primerna pesmica „Sveti Miklavž“. V njej je gosp. L. Černej zopet pokazal, kako dobro pozna otroško sree.

„Človeško življenje — morska plavba“ se da uporabiti za spisto vajo na višji stopnji, seveda po primernem načrtu.

Kaj pa naj porečem o Koprivnikovih „Kresnicah“?

Ta pisatelj je priznani mojster v svoji stroki, mladi učiteljski naraščaj pa s ponosom kaže na svojega izobraževalca. Pri čitanju njegovih poučnih spisov se bralce poučuje in zabava. Spisa ne more poprej odložiti, dokler ne pride do konca. Tako zanimivo je znal popisovati živali — le še pokojni Erjavec.

V imenovanem snopiču se nahajajo še „Razne stvari“, „Kratkočasnice“, uglasbeni pesmi „Koline“ in „Želja“, kitica ugank, rebusov, demantov ter raznih drugih zabavnih nalog.

V obče je ta snopič „Zabavne knjižnice“ višji stopnji primeren, pa tudi marsikdo izmed odraslih najde v dolgih zimskih večerih v njem razvedrila in pouka.

Proti koncu mi je še pripomniti, da se tiska „Zabavna knjižnica“ v 2000 izvodih in da roma sedaj že 1700 snopičev po naši domovini.

Za slovensko šolsko mladino je ta knjižnica velikega pomena, ker ji podaja različne povesti, legende, pravljice, nudi pa ji tudi poučne spise ter ji daje duševnega posla z reševanjem zabavnih nalog. Dobro bi bilo, ko bi povesti bile malo daljše.

Vse hvale vreden dodatek so uglasbene pesmi, posebno ako so tri- ali še boljše štiriglasne. V boljših hišah se učijo otroci igrati na glasovir. S kakim veseljem zaigrajo in pozneje zapojejo otroci novo pesem. Kako lepe in šolski mladini prikladne so n. pr. pesmi p. Angelika Hribarja v zadnjih „Angeljčkih“. Zraven mladine so pa tudi učitelji veseli pesmi, izrekov, pregovorov itd., kajti vse to lahko porabijo pri pouku.

—a—

Novosti.

„Zvonček“. List s podobami za slovensko mladino, o katerem smo obvestili „Pop.“ čitatelje s prilogo k zadnji lanski številki, leži v 1. svoji številki pred nami. Reči moramo, da nas je razradostila po čedni svoji zunanji obliki, še bolj pa po bogati, izbrani in lepi svoji vsebini. Obsega namreč:

Pozdrav. Zložil E. Gangl. — Vprašanje solnčecu. Zložila Vida. — Da mi biti je drevo... Zložil Oton Zupančič. — Molitev. Zložila Kristina. — Samostanski zvonovi. Povest. Spisal Vuk Slavič. — Bolček — prijatelj pticic. Spisal Fr. Črnaogoj. — V sanjah. Zložil Modec. — Božične sanje (s sliko). Zložil Leon Poljak. — V poslednjih trenutkih. Spisal R. Vrabl. — Francek in Tonček. Spisal A. S. — Po zimi. Zložil Janko Leban. — Slovanske pravljice. Priobčuje Nik. Vrhov. 1. Dva berača. (Česka). — V božični noči. Povest. Spisal Andrej Rapé. — Rebus. Demant. Naloga. — Naročnikom in bralcem. — Razne slike.

Ne dvomimo, da se bode „Zvonček“ mladim čitateljem kmalu omilil, in da je ne bo boljše slovenske hiše, kjer bi ga mladina z veseljem ne čitala. To bodi skrb zavednega slovenskega učiteljstva. — „Zvonček“ izhaja 1. dne vsakega meseca ter stane vse leto 5 kron, za pol leta 2 kroni 50 vin. Naročnino sprejema gosp. Luka Jelenc, učitelj v Ljubljani, Rimska cesta št. 7.

Razgled.

Pedagoški paberki.

Individualizovanje v šolah. O tem predmetu prinaša „Posel z Budče“ sledeči izpisek iz češkega lista za zdravstvo: Med glavne zapreke razumnega izkoriščanja časa v šolah in med glavne razloge, da more učitelj doseči letni smoter pouka le z naznačbo mnogih učnih ur, mora se šteti okolščina — kakor vsi učiteljski krogi trdijo — da ima učitelj v svojem razredu v obče preveč otrok in da se nahajajo med normalnimi otroki vsakovrstno nadarjeni: taki, ki spadajo preje v kakšen zavod za slaboumne in taki, ki se odločujejo od drugih po neobičajni svoji nadarjenosti. In vsi ti neenaki življi imajo se duševno enako obdelovati; to seveda ni drugače mogoče, kakor da se otrok, ki je slabo nadarjen, običajno še vedno trudi, razumeti učiteljev nauk, ko je srečnejši njega součenec stvar že davno privzel in se med tem, ko se trudi učitelj razjasniti zadevo drugim učencem, le vsled nezanimivosti predavanja dolgočasi ali pa moti pouk z nemiro. Razvidno je torej, da se le nekaki srednji del učencev v šoli res pravilno poučuje; oni del učencev, ki najmanj razume, izgublja vedno bolj pri pouku rdečo nit; najbolj nadarjeni otroci pa tratijo zaman čas v šoli, katerega bi mogli dobro porabiti ali v telesno očvrščenje ali vsaj v nekako koristno delo. Nemčiji so že storjeni prvi koraki za popravo teh nedostatkov po ustanovi tako zvanih pomožnih razredov (za otroke subnormalno nadarjene). V Mannheimu je zahteval mestni šolski svet, da bi razven „pomožnega razreda“ se delilo število učencev še na manjše nadarjene in dobro nadarjene. Vsak oddelek pa naj ima poseben učni načrt: načrt za bolj nadarjene otroke naj zahteva več, načrt za manjše nadarjene pa manj. Z ozirom na praktično uvedenje razdelitve se je predložil ta način: Prva dva razreda sta še nerazdeljena (razdelitev počenja še le s tretjim razredom, ker je treba vsa svojstva otroka dobro poznati, da se otrok prav presoja); otroci, ki v prvem letu ne dosežejo učnega smotra, ostanejo v istem razredu še eno leto; ako ne morejo še drugo leto dalje, pridejo v „pomožni razred“, drugače pa v drugi razred. V drugem razredu tudi lahko obsede še eno leto. Ako po drugem letu ni opaziti nobenih uspehov, pridejo v „pomožni razred“. Otroci pa, ki pridejo do tretjega razreda, se razdele sedaj na dva oddelka. V prvi oddelek z večjimi zahtevami pridejo otroci, ki so nadarjeni ali „še dovolj“ nadarjeni. V drugi oddelek pa otroci, ki so manj nadarjeni. Ta razdelitev naj se zgodi brez vseh ponižujočih idej. Zunanost naj ve samo za paralelke, ki imajo celo nekatere skupne ure (petje). Po raziskavanjih, ki so se vršila na mannheimskih šolah, prišlo bi v prvi oddelek 67.05% učencev, v drugem oddelku z manjšimi zahtevami 32.44%, v „pom. razred“ 0.44% vseh učencev.

Skupno poučevanje obeh spolov. O tem piše „Posel z Budče“ tako-le: Skupni pouk obeh spolov je vprašanje, ki se sedaj živo pretresa na Ruškem, kjer se je ustanovil v Petrogradu poseben ženski zdravniški inštitut. Ženski zbornik „Dělo“, izdan v Moskvi v korist tega inštituta, se izraža proti razdeljenju obeh spolov pri poučevanju in se sklicuje na dolgoletna izkustva zapadnih profesorjev, ki govoré za skupno poučevanje. V tej zadevi je zanimiv spis Arturja Kirhhofa „Die akademische Frau“, v katerem so objavljeni odgovori nemških profesorjev, učenjakov in pisateljev, a večina teh rešuje vprašanje v smislu skupnega poučevanja. Morda ni neumestno tu navesti članek švicarskega psihiatra prof. A. Forela

v „Züricher Ztg.“ o skupnem studiju na švic. srednj. šolah, v katerem se pravi: „Na občnih in visokih šolah se pestuje skupno poučevanje, čim isto ne velja za srednje šole. Zakaj? Vsled starih predsodkov? Ali zato, ker se v teh časih približuje začetek spolne dospelosti, pubertas? Saj se zunaj šole ne razdeljujejo spoli. A ne škoduje li ta razdelitev pravno preje nege koristi? Forel navaja zanimive podatke iz Holanda, katere je prejel od mladega hol. prirodoslovca Verluysa v Amsterdamu. Že leta 1871. je dovolilo ministerstvo notranjih del devam pohajati državne srednje šole. Leta 1876. je obiskovalo drž. srednje šole že 61 dev. Tudi zasebne srednje šole navadno dovoljujejo pristop devam, razven v katoliških provincijah. V Amsterdamu je dvoje srednjih šol. Nekatere imajo samo triletni tečaj, ki služi v splošno naobrazbo, ne pa v pripravo za univerzo. Tu so spoli razdeljeni le vsled različne učne tvarine. Šole pa, ki so pripravnice za vseučilišče, imajo pet letnikov, a tu so spoli združeni. Leta 1897. je bilo v različnih amsterdamskih srednjih šolah 30 dev. Vse gimnazije na Holandskem so občinski zavodi, v katere dovoli vstop devam občinski svet. Da je to skupno poučevanje obeh spolov koristno, to dokazuje dejstvo, da traja z dobrim uspehom že četrto stoletja. Tudi na Švicarskem napreduje skupni studij. Čim bode napredovalo v obče žensko proučevanje, bode se morala odstraniti sploh prepoved poučevanja obeh spolov.

Prepoved kajenja za mladino. Norveška vlada je izdala ostro prepoved, prodajati ljudem, ki nimajo 16 let, tobak. Ako hočejo takšne osebe kupiti tabak za osebe, „katerim je kajenje dovoljeno“, morajo pokazati pismeno potrdilo. Starejšim je z globo prepovedano, dajati mlajšim osebam smodke itd.; varnostni organi imajo pravico konfiskovati pipe, smodke in enake stvari, ako jih najdejo pri mladeničih. Kanton Wallis pa sploh prepoveduje kajenje osebom, ki še nimajo 20 let, na javnih mestih. — Kolikokrat se dogaja pri nas, da puha 15letni deček učitelju dim v obraz!

O narodnem šolstvu v Ameriki. V Kaliforniji so prisiljeni obiskovati šolo otroci v starosti od 6. leta do 14. leta, toda hoditi morejo v šolo tudi mladeniči in dekleta do 21. leta, vselej pa s posebnim dovoljenjem. V dobi silnega dela morejo puščati stariši otroke doma. Predmeti te šole so pisanje, čitanje, računstvo, zemljepisje, elem. fiziologija z zdravilstvom, zgodovina in ustava Spoj. držav. Razen tega petje, telovadba in razlaganje občinskih zadev Unije. Šola ima osem oddelkov; nekateri predmeti (zemljep., fisiol. z zdrav. in zgod.) se učijo po kratkih knjigah, pozneje pa po obsirnejših. Smoter šolske vzgoje je, privedi otroke do npravnosti, resnicoljublja, pravičnosti, ljubezni do domovine, avtonomije, in vzbujati v njih smisel za pravice in dolžnosti ameriškega podanika. Glavna šolska instanca je državni šolski svet, ki sestoji iz gubernatorja, inspektorja narodne prosvete, iz ravnateljev normalnih šol, prezidenta kalif. vseučiliša in profesorja pedagogike na istem vseučilišču. Prva skrb tega sveta je, izdajati šolske knjige. Vsako peto leto se razpisujejo natečaji za nove knjige; izdanja so izvrstna, zlasti prva vadnica čitanja in pisanja angleškega. Druga instanca je šolski svet okraja, v katerem sedé štirje člani, voljeni od sveta šolskih nadzornikov, in okrajni šolski nadzornik. Tretja instanca, koji so šole neposredno podvržene, je svet zaupnih mož, ki se volijo po tajnem glasovanju prebivalstva šolske okolice na tri leta. Ta mora pri-skrbeti učitelja (dogovor za 1 leto.) Otroci se uče pet dni v tednu, sobota in nedelja ste prosti. Velike počitnice trajajo 4 mesce, teden dni pa velikonočne in božične počitnice. O načinu pouka morejo se informovati starši, kadar hočejo. Učitelji in nadzorniki pridno vabijo prebivalstvo v šolo. To je gotovo dobro, kajti učitelje to vzpodbuja, prebivalstvo vidi učitelja pri delu in ocenjuje to delo, avtoriteta — raste.

To je vse drugače pri nas, kjer zabavlja neolikan oče vprico otrok čez šolo. Nahajajo se ljudje, ki radi kažejo svetu, da so omikani, šola pa jim je največje breme in nepotrebnost.

Dobro delo. Pred desetimi leti je začela „Posojilnica mesta Žamberka“ po predlogu Vald. Mazura zalagati vsako leto iz čistega dobička 1000 gld. v ustanovitev sklada za obdarovanje siromašnih otrok. Fond je bil ustanovljen in je do letos narastel na 10.000 gld. Občina dobiva sedaj iz njega za revne šolarje 400 gld. na leto.

Šolstvo v Transvaalu. Republika, ki se ravnokar bojuje na življenje in smrt z Angleži, nima ravno kaj tolažilnih šolskih razmer, čeprav je stala šola v poslednjem času mnogo žrtev. Šole ustanovljajo duhovniki in posvetna vlada skupno. Posebne znanosti to niso, ki si jih odnaša mladi Bur iz teh šol, posebno iz duhovnih, kajti nek strog ukaz duhovnega šolskega urada določa, da mora konfirmand poleg katekizma in biblije znati vsaj svoje ime podpisati. Da bi se temu strogemu ukazu zadoščevalo, videti je pogostoma 18 do 20letne mladeniče, ki se trudijo v potu svojega obraza si prisvojiti poteze slavnega imena, ki je za konfirmacijo tako neizogibno potreben. V vladnih šolah se seveda more več naučiti nego v cerkvenih, toda Buri sploh silno neradi pošiljajo svoje otroke v šolo. Ako jim to le dovolijo razmere, si priskrbe za svoje otroke domačega učitelja. To storijo radi tega, ker potrebujejo deloma svoje otroke po svojih raztresenih farmah vsak hip pri delu, deloma pa radi tega, ker sploh ne zaupajo holandskim učiteljem, četudi jih je poslala vlada. Buri so zadovoljni, ako pohajajo njih otroci 3 do 6 mesecev šole. Zasebni učitelj je takorekoč član rodbine. Mnogo sicer ne sme zahtevati, njegovo stanje ni velikosvetsko, toda v obče se mu godi dobro. Navadno dobiva hrano, stanovanje, perilo in 120 mark mesečno. To je precej dobra plača, samo da ne traja vse leto in učitelju je v dobrih časih tudi misliti na slabe. Včasih mu pošiljajo z dovoljenjem njegovega kruhadatelja tudi sosedi svoje otroke, za kar plačujejo mesečno po 10 mark. V vsaki rodbini ima učitelj v svojo uporabo ocedlanega konja, torej živi prav — kavalijski. Poučuje pet dni v tednu, a na dan pet ur; mnogokrat pa mora še po šoli zabavati otroke in z njimi ponavljati naloge. — Včasih je učitelj tudi gospodarjev tajnik ali voditelj računov. Sobota in nedelja sta prosti in učitelj je svoj gospod. Seveda vsi Buri niso tako premožni, da bi si vzdrževali svoje učitelje. Za otroke onih, ki niso imoviti, vzdržuje šole država. Takšne šole bi seveda morali obiskovati vsi otroci — seveda se to ne zgodi. Siromašni otroci dobivajo vse potrebščine zastonj.

Tudi imajo takšne šole, katere bi imenovali „selilne“. Ako naznani v oddaljeni krajini živeč Bur vladni, da ima na svoji farmi zbranih neko večje število otrok (najmanj 10) in da jih bode silil k pravišnemu uku, pošlje vlada tja učitelja, ki dobiva mesečno plačo 200 mark. Razen tega dobiva od vsakega otroka še šolnino 2—5 mark na mesec. Mesečni zaslužek takšnega učitelja iznaša mnogokrat do 300 mark. Otroci silno revnih starišev so šolnine prosti.

Takšna šola traja samo tri mesece. Po tej dobi se seli učitelj zopet dalje. Takšnim načinom vede pravo potovalno življenje. Stalni učitelji po mestih in vaseh imajo sicer manjšo plačo, toda vse leto. Revni otrok dobiva v šoli tudi hrano na državne stroške. Predmeti na državnih šolah so: čitanje, pisanje, računstvo, petje po notah (cerkveno) in vera. V mestnih šolah se tudi učijo malo slovnice, domov, zgodovino in nekaj zemljepisja. V višjih šolah tudi rišejo in se učijo angleški. V vsakem okraju se nahaja nadzorujoč šolski svet, iz 3—4 članov, katerih dolžnost je, v četr letu inšpicirati vse šole svojega okraja. Burski učitelji imajo torej vsako leto štirikrat inšpekcijo. Enkrat v letu pride vladni inšpektor v vsako šolo, ter je prisoten pri glavnem izpitu, h kateremu morejo priti tudi stari učencev.

Kronika.

V Avstriji so ministerstva v zadnjem času jako kratkoživna. Ni še en mesec, kar smo dobili ministerstvo Wittek in že cirkulara lista novega ministerstva dr. Körber-ja, v katerem je namenjen portfelj naučnega ministra baje opet dr. vit. Hartel-u.

Učiteljstvu na Štajerskem se še vedno niso povsod nakazale zvišane plače, da si je dotični zakon dobil Najvišjo sankcijo že 19. dne septembra 1899. leta.

Moravski poslanci so zahtevali znižanje štiritedenske vojaške službe učiteljev. Bilo bi želeli, da bi tudi naši poslanci kaj storili v tej zadevi. Ni dovolj za učitelja, da mora 10½ mesecev se v šoli mučiti, mora še počitnice dati službi. Učitelj-vojak — žalostna figura ob zatonu 19. stoletja.